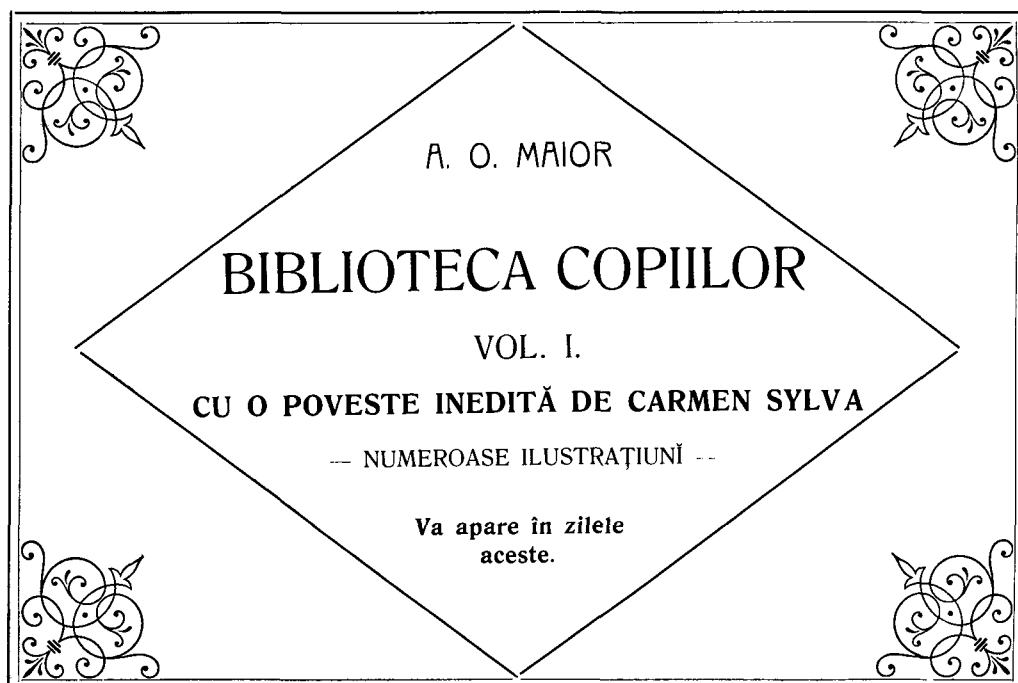
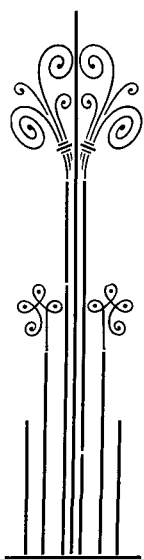




AN. V.
„LUCEAFĂRUL”
BPESTA, 15/II v. 1906.
NR. 4.



In aceeași editură au mai apărut:



	cor.	lei
Octavian Goga: <i>Poezii</i>	2.—	2.50
Pe hîrtie olandeză	3.—	3.50
I. Agîrbiceanu: <i>Dela Țară</i>	1.50	2.—
I. Ciocîrlan: <i>Traiul nostru</i>	1.50	2.—
Alex. Ciura: <i>Icoane</i>	1.20	1.60
M. Gorkii: <i>Nuvela</i>	1.—	1.20
Z. Bârsan: <i>Ramuri</i>	2.—	2.50
Coșbuc Gy. <i>Költemények</i> , ford. Révai K.	1.50	2.—

Sub tipar:

Ioan Slavici: *Mara* (Roman).

Octavian Goga: *Tragedia Omului* (traducere).

George Murnu: *Omer Iliada*, 12 cînturi traduse în versuri. Cu ilustrații.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ. APARE DE DOUĂORI PE LUNĂ

SUB DIRECȚIA

Dlor: ALEXANDRU CIURA, OCTAVIAN GOGA, OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU.

ORICE REPRODUCERE OPRITĂ.

SCRISOARE.

Vezi cum trece vremea
Și tu tot departe,
M'am gândit acum
Să-ți trimit o carte.

A 'nflorit mușcata
Din grădina noastră
Și-i alit de roșu
Macul din fereastră . . .

Straturile 'n luncă
Toate-s sămănate —
Și-ți spune nănașa
Multă sănătate.

Și mai este-o veste,
— Știi tu, nene, oare? —
Peste-o săptămână
Mărităm pe Floare.

Tata-i dus la țiguri,
Mama stă și coasă
Și tot plînge biata,
Că nu ești acasă.

Eu pe gânduri dusă
Trec seara 'n ogradă,
Plîng acolo 'n taină,
Plîng să nu mă vadă . . .

Bătă-le pustia
Cele fără străine . . .
— Ne gătim de nuntă
Și gândim la tine . . .

Octavian Goga.



SBUCIUMARE.*

„Ce stai așa smerit ca Sfintu Ioan de Ne-pomuc în capul podului? — Orî du-te de te culcă, orî bea, dac'aî venit la birt!“

„De mine să nu vă doară capul! — răs-punse Națl. — Mă uit la voi, vă văd voioși și-mi trece timpul bine . . . Ași vrea și eu să beau, că vinul nu e prost: dar dacă nu pot? dacă firea nu mi-l primește? — Beți numai înainte, că eu plătesc! — Are Hubăr de la Li-pova și are și Hubăroae!“ — adause el cu jumătate de gură, așa mai mult pentru sine.

Păcat că nu erau pe aci prin apropiere și lăutari. I-ar fi chemat, ca veselie să fie deplină. Nu e lucru mai frumos decît să stai și să privești, cum oamenii se veselesc. Și atît e de ușor să-i faci pe oameni veseli! . . . Un pahar și încă unul . . . cîteva sînt destule.

Păcat că nu ține nici asta cît lumea. De la un timp unul se moaie, altul începe să plingă, iar altul se face hărăgos și răstoarnă mese . . . Înspre miezu nopții Națl nu mai putea să stea, dar nu-î venia nici să se ducă, precum îi zisese prietenul, să se culce.

Păcat de așa noapte liniștită, păcat de cerul cu stele și de luna plină, păcat de tinerețele lui să le petreacă dormind! Era un atît de dulce neastîmpăr în inima lui și-l perdea dormind, iar mine, poate, nu-l mai putea găsi.

Prea era mult frumoasă noaptea.

Și cîte s'aî schimbat în lume!

Atunci, în ziua de nuntă, noaptea era tot frumoasă, dar sufletul lui se sbuciuma în dureri grele. Se cutremura și acum, cînd își aducea aminte de ele. Prostii! Închipuirî de copil nepriceput!

Atît îi părea dînsa de frumoasă și de ademenitoare, inimii lui atît de dorită, încît se'nțepenise în mintea lui gîndul, că nu e pentru dînsul cu puțință repaosul sufletesc decît în apropierea ei, și știind, că nu poate să fie mereu aproape de oînsa, că trebuie să-și rumpă gîndul de la dînsa, s'a siluit pe sine și s'a dus departe, ca să n'o mai vază, să se piardă prin lumea cea mare și s'o uite.

Sărac de sufletul lui! — cît s'a mistuit el însuși din sine.

Inima i se încheșta de cîteori se gîndia la condica lui de călătorie.

Îl vedea pe Bocioacă, înalt și uscat, stînd cu condica în mînă și zicîndu-î cu asprime părintească: Să nu umbli hoinar! să păzești cîntea breslei!

De! altfel era scris în condica lui. A stat mai mult așa în plimbate decît pe la stăpin.

De geaba! N'a fost el născut să fie măcelar. Și nici n'ar avea, dacă e vorba, nevoie să fie. Are el și altfel din ce să trăiască. Mare nedreptate i-aî făcut, cînd l-aî luat de la școală! ce ar fi el acum!

Săraca mama lui!

A vrut, ce-î drept, de dragul ei, să meargă pe la rude, dar n'a putut să-și calce pe inimă. Ce are el cu ele? Ce să se mai lege de oameni, cînd e atît de bine să fii singur tu de capul tău?

Greu de tot a fost, și atît era acum de bine.

În turnul de la biserica Minoriiților și din-solo, peste Murăș, în cetate, sunase de mult un ceas, și el se plimba înainte pe țărnul Murășului, mergînd cu apa care, scaldată valuri-văturele în revărsarea luminii de lună, pleoșcăia mereu în liniștea nopții.

Mult era frumos și bine!

„Da! — își zise el, — e mai frumoasă chiar decum fusese, mai matură, mai altfel, nu știu cum, — dar nu e, la urma urmelor, decît o femeie care-ți place, fiindcă e făcută ca să-ți placă.“

Îi era, par'că nu mai poate să'nțeleagă, cum a putut s'o urgiască.

„Tu m'aî nenorocit! — Tu m'aî făcut din om neom!“ — De cîteori, umblînd răsleț prin Jume, i le-a zis în gîndul lui aceste. Nu! ea nu! Dînsa era duioasă și se uita la el cu ochii scldați în lacrimi și cu buzele pe jumătate deschise: era întîmplarea nenorocită la mijloc!

Asta trebuia să i-o spună ei.

Mumă-sa i-a trimis, ce-î drept, banii ca să treacă pe la Seghedin la Timișoara, dar dacă s'a nimerit să treacă pe aici, mai putea să stea

* Fragment din romanul „Mara“, sub tipar.

cîteva zile, — așa în călătorie. — Trebuia neapărat s'o mai vadă. Cum și cînd? Asta numai dînsa putea s'o spună.

Pe la două ceasuri el se plimba prin fața casei lui Claici, și era în aier o atît de ne-spūsă dulceață, încît nu-î mai venia să se de-părteze. Par'că dînsa știa, că el se află pe aci prin apropiere, și se sbate în culcușul ei ca pasărea prinsă în vâsc.

Nu! Persida dormia liniștită, perdută 'n visuri văratice.

Și bine i-ar fi fost să doarmă mereu așa și să nu se mai deștepte decît după ce vor fi trecut toate.

Nu că era nenorocită, ci-că ea era o nenorocire pentru alții — asta o muncia pe dînsa, cînd își dedia seamă, cum s'a pomenit deodată între doi oameni, care ar trece voioși prin lume, dacă ea nu li-ar fi ieșit în cale.

Îi venia să fugă, să se ascundă, ca să i se piardă urma, și iar vedea pe Națl cu părul lung, cu subțirile, crețele și 'ncilcitele fire de păr în

barbă, îmbrăcat în haine soioase, — și inima ei sîngera.

Știa ce trebuie să facă, fiindcă știa ce voiește Mara, muma ei!

Îi venia dar să intre în pămînt, cînd vedea, că Anca a simțit, a înțeles par'că slăbiciunea ei și se uită cu ochi scrutători și miloși la dînsa; un fior rece o cuprîndea, cînd se gîndia, că dela Anca vor afla toți ceeace nimeni în lumea aceasta n'ar trebui să știe.

Și cu cît mai mult se silia să se ascundă, cu atît mai vîrtos se dedea de gol.

„Ce e cu tine, Persido? — Ce s'a 'ntîmplat?“ — întrebă Trică cam mirat.

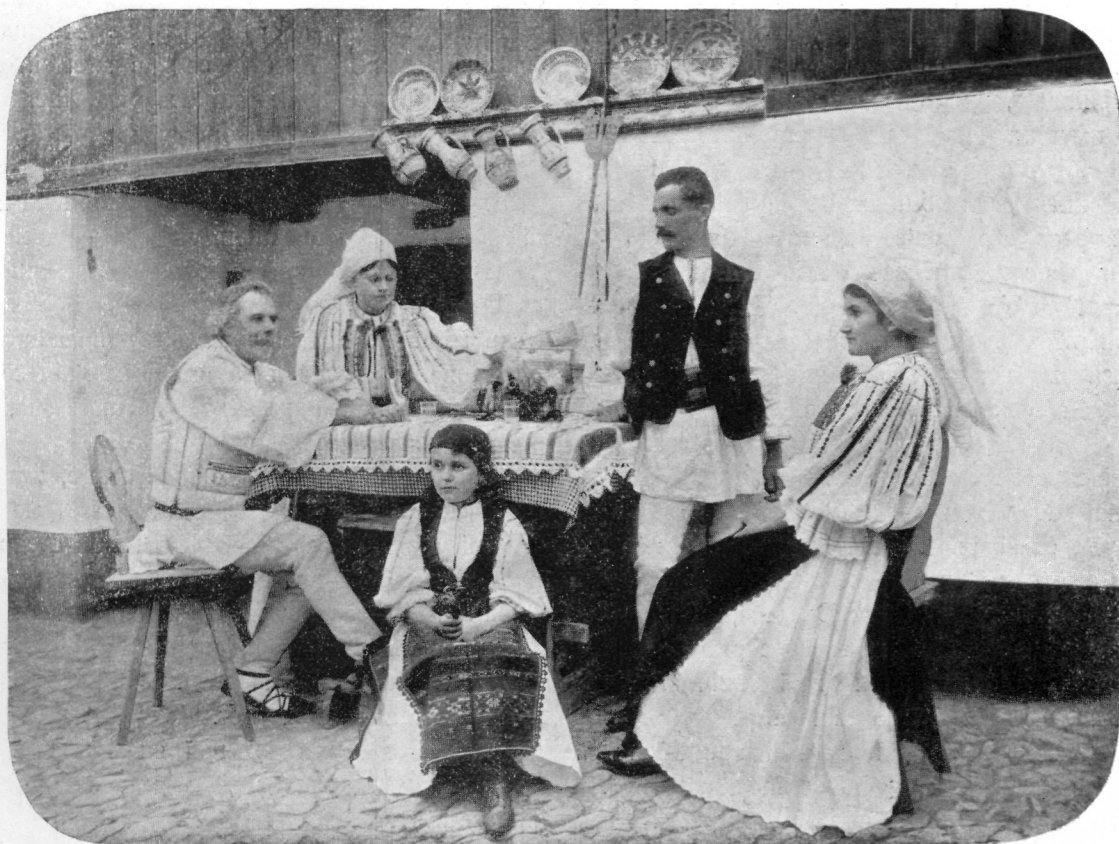
„Ce să fie? — Nimic!“ — răspunse ea speriată.

El se uită lung în ochii ei.

„Tu ai văzut pe Națl, Persido, ai vorbit cu el“ — îi zise apoi încet.

Ea se îndreptă și-și ridică capul.

„Da, — răspunse, — l-am văzut și am vorbit cu el, dar asta nu e nimic!“



Tărani din Tilișca. (com. Sibiiu.).

„Lasă-l dracului pe Neamțul acela! — grăi Trică îndârjit. — Tu o știi pe mama! Să nu-l văd pe aici, că dau de păcat.“

„Nu fii nebun! — zise ea. — Ce am eu cu el? — Lasă-l să se plimbe; fă-te că nu-l vezi. O să vie odată, de douăori, și n'o să mai vie, dacă va vedea, că nu-l bagă nimeni în samă.“

Așa trebuia să fie și așa era și în gândul ei. Cu o singură vorbă, Trică îi luminase mintea și-i întărise inima: putea să doarmă liniștită, când atît de bine știa, că fratele ei și mama ei priveghiază și n'o lasă să iasă din căile cele bune.

Ziua următoare era cu toate aceste neliniștită. Tot ar fi voit să știe, dacă el trece ori nu, și o adîncă întristare o cuprindea, cînd se ivia în mintea ei gîndul, că ar putea să plece mai departe fără ca să treacă pe aici. Era îndărătnic, — un adevărat măcelar, care e în stare să taie în carnea sa și să se laude, că nu-l doare. — Cum s'ar fi putut să nu-l bage 'n samă, cînd atît de mare era mulțumirea de a-l vedea trecînd prin fața casei?! Da, să vie, să treacă, dar fără ca Anca, fără ca Trică să-l zăriască și fără ca el să vadă, că ea îl vede.

A și trecut.

Dimineața, pe la două ceasuri, a venit și s'a dus mergînd liniștit, cu țigara 'n gură, cu pălăria turtită în cap, uitîndu-se drept înainte, cași cînd n'ar fi știut, că trece pe lîngă casa, în care se afla ea.

Iar peste vre-un ceas, s'a întors tot așa.

Apoi nu s'a mai ivit decît abia pe la trei după prînz și s'a întors pe înserate.

Așa azi, așa mine și poimîne ca ieri, într-o zi ca în alta: Persida știa cînd și din cotro vine și cînd și din cotro se întoarce, știa, că el sărac sufletul lui, numai la ea se gîndește, numai de dragul ei trăește și rabdă zi și noapte, ca să poată trece în patru rînduri pe zi prin fața casei, în care se afla ea.

Pînă cînd așa?! Cum, Doamne, să n'ajungă din om neom!? Cum să nu se prăpădiască!?

Joî era Joî, și Vineri în zori de zi Mara avea, ca de obicei, să sosiască la tîrg.

„Trică dragă, ieși, te rog, și spune-i ca să nu mai vie pe aici, mai ales mine să nu treacă!“

Așa ar fi voit Persida să-i zică fratelui său Joî după prînz, dar băiatul avea de lucru,

fiindcă așeza în lăzi marfa pentru ziua de mine, și nu putea să-l apuce singur, iar cînd l-a apucat singur, n'a mai putut să-i zică nimic.

Pe înserate, ca 'n altedăți, a sosit și Mara, foarte voioasă, foarte țănoșă, cu nasul, cum se zice, pe sus. Se vedea cît de colo, că i s'aîntîmplat lucruri, cu care poate să se fâliască.

Nu-i vorbă, de fete se cam feria, dar Seca Lena putea, trebuia chiar să știe, că e în tîrg cu Protopopul și că nu mai e mult la mijloc, ca să s'ajungă cu vorba. Popa, ce-i drept, nu vrea odată cu capul, dar mai pune ea o mie, două, și se dă și popa învins, cînd toți ceialalți sînt învoiți. Chiar erî fusese pe la dînsa Părintele Isai, preotul dela Șoimuș, care e prieten din tinerețe al Protopopului.

O! tare îi era Marei dragă fata ei!

Fata ei, săraca!

Vineri dimineața Mara, Claiți și Trică cu alte două calfe au eșit la tîrg. Puțin în urmă au eșit și Seca Lena cu Anca și cu doi dintre ucenici, ca să cumpere varză și verdețuri pentru iarnă.

Persida rămase singură, nepăzită, neajutată de nimeni, părăsită ca vai de ea, și se plimba prin casă și-și făcea de lucru și se zbuciuma, și inima îi bătea din ce în ce mai tare, sîngele îi zvîcnia din ce în ce mai des prin vine.

Erau opt ceasuri, — opt și un pătrar, — opt și jumătate, — opt și trei pătrări...

„Doamne! — zise ea ridicînd amîndouă minile, — dar oameni sîntem cu toții. — Aceleași ne sînt durerile: cum să n'avem milă unii de alții!?“

Ea își luă cîrpa cea mare și-o aruncă în cap, apoi liniștită și cu pas neșovăitor ieși din casă, din curte și apucă la stînga, de unde știa, că are el să vie, ca să-i iasă în cale.

Sosind la colț, ea îl zări în depărtare, venind dinspre stînga, pe ulița Morarilor, care taie pe cea din care dînsa venise și trece la dreapta, înainte spre Murăș.

Zărind-o, el se înveseli și-și iuți pasul, iară dînsa o luă în pas lîn spre Murăș, ca să-l scoată în răchitișul dela capul uliții, de unde se auzia tocănirea morilor.

Pașii lui răsunau tot mai cu apropiere în dosul ei, căci tot mai încet mergea dînsa și tot mai zburiș venia el.

La marginea răchitișului el o ajunse, o luă

de mină, și așa, ținându-se de mină, înaintară în crîngul desfrunzit.

„Eă nu mai pot!“ — zise ea frîntă.

„Ce nu mai poți?“ — întrebă el voios.

Persida se uită lung la el.

„De ce te-ai făcut atît de jerpelit?“ — îl întrebă ea cuprinsă de un fel de frică.

„Hmh! — răspunse el rîzînd din toată inima. — Știi că e bine!? — Jerpelit! — Asta nu mi-a mai zis-o nimeni.“

„Fiindcă altora nu le pasă!“

„Apoi tocmai asta e, — grăi dînsul. — Ce-mi pasă mie de toată lumea aceasta, căreia nu-i pasă de mine!?“

„Dar, — zise ea mîhnită, — omul trebuie să ție la sine.“

„Nu ții de loc! — îi răspunse el ușuratic. — N'are la ce să ții! — De mine însumi îmi pasă chiar mai puțin decît de alții. — Umblu așa răsleț prin lume, și oamenii, vîzîndu-mă cum sînt, trec pe lingă mine fără ca să mă bage 'n seamă.“

Persida iar se uită lung la el.

„De ce vorbești așa!? — grăi dînsa înduioșată. — Uite! pe mine mă doare cînd te văd așa, și-o mai fi în lumea aceasta încă cineva, pe care-l doare!“

„Draga mea!“ — grăi dînsul mișcat, apoi începu să se joace cu mîna ei, în vreme ce ea-și stăpînia plînsul.

Doamne! atît de multe erau în mintea lor gîndurile, pe cari nu puteau să ște spuună unul altuia.

„E de mult, — urmă el într'un tîrziu, — abia-mi mai aduc aminte, decînd am plecat de acasă și tot n'a trecut încă decît abia jumătate de an. Un an și jumătate mai am încă să umblu așa de geaba prin lume, numai și numai pentru că așa vrea tata și mama, săraca, dacă mai vrea și ea ceva. I-am scris, că trec la Timișoara prin Seghedin, fiindcă știam, că vine să mă întîlniască, dacă-i spun, că am să trec prin Arad. Iar acum mi-e frică să mă duc la Timișoara, fiindcă știu că vine și acolo să mă vadă.“

„Eă te rog să te duci cît mai curînd, — îl rugă ea stăruitor. — Uite! — urmă apoi des-nădăjduită, — eă nu mai pot! Dacă te văd mereu trecînd, nu mai pot s'o duc așa, — și

nu e bine! — e o nenorocire pentru noi toți!“

„Am să mă duc — zise el grăbit, — dar nu la Timișoara, ci undeva mai departe, fie la Virșet fie la Seghedin. N'are asta să ție tot așa, nu se poate să ție, căci ar trebui să mă prăpădesc. Are să treacă, și atunci o să mă întorc la Timișoara.“

Persida începu să tremure în tot trupul.

„Eă trebuie să mă întorc acasă, — zise ea, — și te rog să mă lași să merg singură.“

Nafl era om de stat mijloci; acum însă el se îndreptă în fața ei și părea cu un cap mai mare decît dînsa.

„Poftim! — pleacă!“ — grăi dînsul rece și aspru, arătîndu-i drumul.

„Nu! — nu! — zise ea gemînd, — nu așa! Vino, dacă vrei, cu mine, căci mie nu-mi pasă de nimeni!“

„Nu. — Te rog să pleci!“

„Asa nu pot pleca!“ — grăi dînsa deschisă.

„Știam eă că nu poți pleca!“ — zise el rîzînd.

Persida simți ca și cînd i s'ar fi oprit deodată și bătăile inimii și curgerea singelui prin vine și i s'ar fi înseninat toată firea.

„Știa!? — grăi dînsa cu glas limpede. — Te înșeli! Adecă ce crezi D-ta și ce vrei cu mine? Că am slăbiciune pentru D-ta, asta o știu: ai putut s'o vezi și ți-o spun și eă, fiindcă nu e vina mea. A venit așa fără de veste, cum vin toate nenorocirile. Atît e însă tot, și mai mult nu poți să știi. Mi-a fost milă de D-ta; dar dacă D-tale nu ți-e milă de mine, fă ce vrei, că și eă tot numai ceea ce eă voiesc am să fac!“

Grăind aceste, ea a plecat, tot cum ieșise de-acasă, cu pas liniștit și neșovăitor, iară el a rămas drept, cu capul ridicat, cu ochii ținți în urma ei, dar nemișcat din loc.

Și mergînd înainte, ea nu se uita înapoi, dar urechea ei era ațintită îndărăt, că doară va prinde pașii ce se apropie și tot mai mult se apropie.

„Grozavă femee!“ zise el venindu-și într'un tîrziu în fire.

„Urît om!“ zise ea după ce sosi acasă, apoi își acoperi fața cu amîndouă mînile și lacrimile o năpădiră, plînsul o înecă.

„Doamne! — strigă ea încleștindu-și minile, — ajută-mă, că eu singură nu mai pot.“

Apoi se îmbracă în pripă și ieși din noă, ca să meargă în târg, la mama și la fratele ei.

Ion Slavici.

BĂTRÎNUL.

„Hotărît, copilul mă înșală, și-mi prăpădește bani de geaba...“

Pînă mai acum un an, scrisorile îi veniau mai puțin stăruitoare și din cînd în cînd băiatul mai da și semne de ceva spor la carte. De-o vreme încoace numai bani și iar bani și ispravă ca'n palmă! S'a gîndit omul și și-a făcut sama de bani pînă la o vreme; era vorbă doar de „examenul cel mare“, și fecioru-său avea să iasă de-adreptul „doftor“. Mai pe urmă, cînd i-a trimis două hîrtii de o sută i-a și scris să-și vadă de lucru, că alți bani nu mai are de unde-i trimite. Vînduse românul două capete de vite numai ca acele, că mai avea de astupat și alte necazuri...

Și acum, abia după o lună de zile, iarăș crisoare și bani, bani din fundul pămîntului!

„Ia să mă reped eu pînă la domnișoru ăla, să văd ce-mi face cu creștării!“

Erau șase ceasuri, cînd i-a citit scrisoarea; mai era destulă vreme să ajungă la „mașină“. Scoase din fundul lăzii cea din urmă hîrtie de o sută, o așeză în șerpar și trecu în vecini.

„Nepoate Vasile, nu mă poți duce în căruța pînă la stație?“

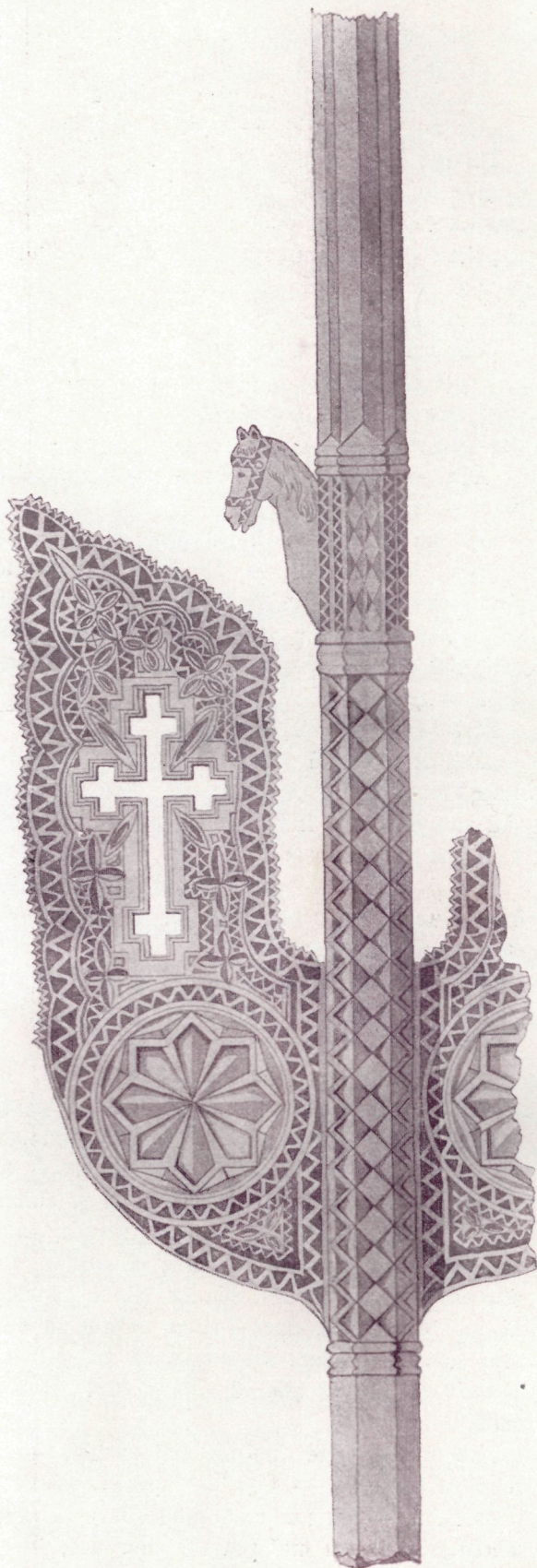
— Cum să nu, nene, da unde mergi? O fi dat copilul d-tale examănul ăla mare?

— Ba nu, mai are încă de învățat, pe semne. Iacă m'aș duce și eu la oraș, că mîne-î târg și mai am și eu de târguit.

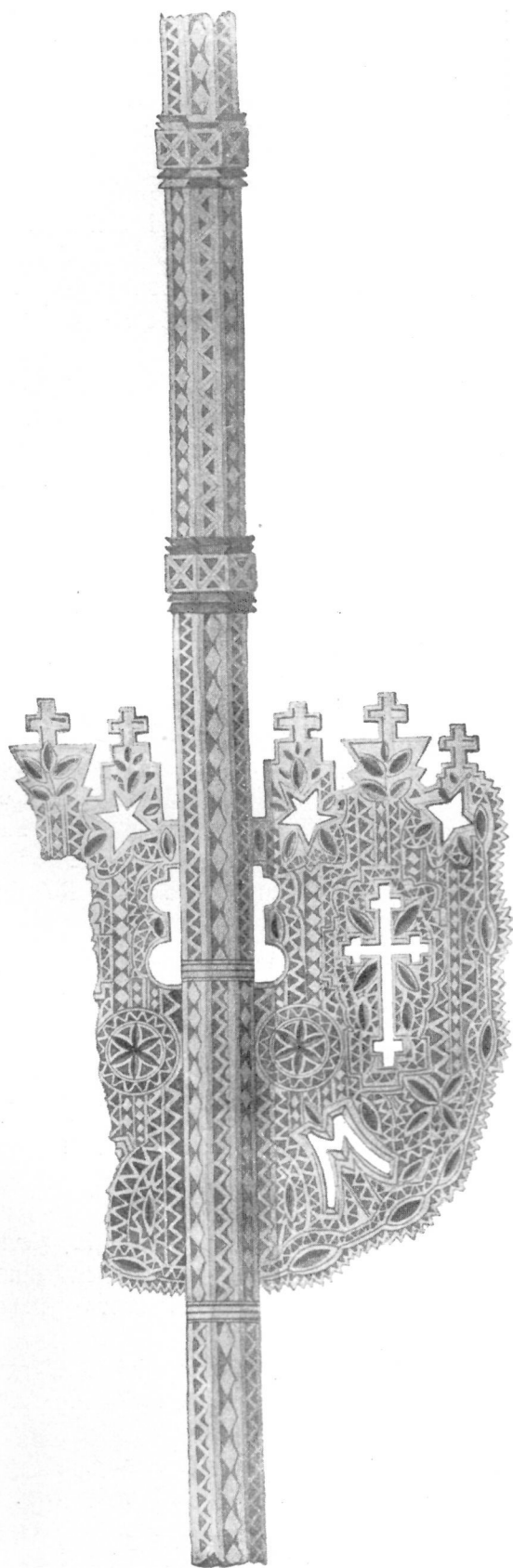
— Bine, nene, iacă și prind.“

Bătrînul se așeză în jeț, posomorît, pufăind rar și îndesat din lulea.

Cu cîtă dragoste pusese el hîrtia aceea de o sută în fundul lăzii! Se gîndia atunci: baia-tul n'o- să-mi mai ceară bani și cu hîrtia asta mă duc și eu să văd orașul acela mare și să mă bucur și eu, după atîtea osteneli, de izbînda ficioru-meu. Să tragă și el un chef, cînd și-a vedea ficiorul domn gata. De-o vreme încoace



Încrестături pe furci de tors din comuna Tilișca. (Colecția dlui Comșa din Sibiu.)



Încrестături pe furci de tors din comuna Tilișca. (Colecția dlui Comșa din Sibiu.).

îi plăcea de altcum bătrînelui păharul. Cum nu mai avea pe nimeni — că nevastă-sa de mult dormia în progadia satului — feciorul ăsta îi era stîlpul bătrînețelor — singurul fecior! Vedea el bine, că soarele se plecase de mult spre asfințit!... Un an-doî, cît i-o mai rîndui Dumnezeu, de-acî încolo — pace bună, sapa și lopata!

Seara, cînd se adunau la crîsmă oamenii oste-niți de munca zilei, nimeria și el, cu pălăria dată pe ceafă, cu zimbetul lui de bătrîn fericit, care are un fecior departe la învățătură.

Și, nu știu cum, era fermecată beutura jida-nului, orî slăbise el din puteri, la cupa a doua, mîna începea să-i tremure, cînd ducea păhărelul la gură. Și vinul se vărsa, în stropi strălucitori, pe măsuta murdară.

„Măi cumetre, mă, tu ești birău (că numai cu birăul închina el sara) dar tot n'ai așa fecior, ca al meu... Vezi, mi se cam învîrte limba în gură, eu mă duc p'aici 'n colo azi mîne, dar fecioru-meu va fi domn mare... Iși va aduce aminte de tată-so și-mi va pune la cap o cruce de aceea de marmură cu slove de aur, că de aia l-am crescut eu la școli“...

I se 'nmuia vorba în gît, și ochii i se umeziau, de trebuia să și-i șteargă cu mîneca cămeșii.

„Că azi-mîne nu mai am nimic... dar știu, mă, că mi-am crescut fecioru... fecioru meu, mă...“

Birăul închina tăcut.

„Să-ți trăiască, Gheorghe, să-l vedem domn, c'apoi noi ne putem duce: noi sîntem proști...“

— Proști, mă, dar... totuș am făcut și noi ce ne-au iertat puterile.“

Și cei doi bătrîni se strîngeau de mîni, se luau de după cap, zimbîndu-și, amețiți de beutură...

De-o vreme încoace Gheorghe nimeria tot mai des la crîsmă, închina tot mai des din păhar, fără să mai aducă vorba de fecior.

„D'apoi cînd gată odată fecioru, măi Gheorghe, îl întrebă într'o sară birăul.

— Măi știu eu, dracu s'o ia domnia asta, că multă cheltuială cere, îngîna el, pe gînduri.

— Ce cheltuială, noi să fim sănătoși, că acum îi gata...“

I se păruse oare, ori birăul zimbise atunci aieva cu răutate, pe sub mustață?

Cum se gândia acum, i se deslușia din ce în ce mai mult ideea, că birăul îl lua de o vreme încoace peste picior.

„Cuminte om birău, își zicea el, mai cuminte decât mine... Numai acum bag eu de samă de ce ridea așa pe sub mustață“...

Felinarul dela haltă apărui la cotitura drumului, ca un ochi înșingherat. Bătrînul se trezi din vîlmășala gîndurilor, rămînîndu-î unul singur statornic :

„De-oî vedea că-și bate joc de mine, ce mai sfînte palmi am să-î ard, ticălosului!

În cupeu era o căldură și un năduf de ne-suferit. El își trecu mîna peste frunte, așternu sumanul sub el și scoase din traistă, să îmbuce ceva. Mîncă încruntat, fără să-î pese de ceialaltî tovarăși de drum, cari făceau mare gălăgie vorbind pe tăuțește, trecîndu-și dela unul la altul sticla cu vinars. Intr'un tîrziu, dupăce trase cîteva înghițituri din p'losca, care nu-î lipsia nici odată cînd era la drum, se mai domoli. Pufăia mai împăcat din lulea, gîndindu-se că ce face feciorul lui acum. Cine știe! O fi chiar la carte, o fi poate chiar bolnav, cum i-a scris! Cu ce ochi se va uita la el cînd s'a pomeni că-î intră în casă, cu noaptea 'n cap. „Vai, tată dragă, d'apoî ce-ai gîndit să vii d-ta la mine?“ El va întoarce vorba, va încerca el ceva, că a venit numai așa să-l vadă, să-î aducă banî, că nu s'a mai putut răbda...

Își aducea aminte de înțelesul lor de demult. Feciorul îi povestia de bucuria ce va avea-o cînd va isprăvi, si-l făcuse să-î promită, că va veni și bătrînul la el. Cu cită dragoste își însemna bătrînul în calendar, cu slova lui tremurată, decîteorî feciorul își schimba gazda, strada și numărul casei. De cîteorî nu se visase mergînd la el! Se vedea speriat la început în furnicarul acela de oameni — ficiorul nu-l așteptase — privind cu spaimă în toate părțile, pierdut... Deodată îi venia în minte, ca o idee mîntuitoare: Calendarul. Făcea semn unei căruțe, și fără să spună o vorbă birjarului, îi arăta adresa, unde avea să-l ducă... Și nici nu se apropia bine de casa aceea, și feciorul îl zăria din fereastă și-î ieșia în cale...

Ochii i se închideau de oboseală, ca printr'o

negură deasă vedea flacăra gălbue a felinarului, cum se zbate, în tactul trenului. Ațipia în răs-timpuri, deschizînd din cînd în cînd ochii tulburî, ducîndu-și instinctiv mîna la hîrtia din șerpar...

Tînărul doctorand, Gheorghe și el, sta în vremea aceea plictisit în fundul unei cafenele. Tovarășii lui de chefurî, erau rezlățiți pe la biliarde și el sta singur cu coatele pe masă, cu cîteva sticle de bere goale înainte-î.

„Ferencz, măi adă una!“

Țalul se învîrti în călcîi, făcînd un gest bietului piccolo, care ațipise într'un ungher, în picioare, proptit de perete.

Cînd duse păharul la gură, zimbi unui camerad, care-î gesticula în oglindă.

Ce avea el de era așa făr de chef seara aceea? Bătrînul nu-î scrisese de mult, paralele erau pe sfîrșite: asta era adevărat. Dar pentru atîta lucru?...

Altceva era, dară. Nu-î mai eșia din cap știrea ce-o auzise de cu seară, că Nicu Pădureanu se promovează, ca poimîne. Dobitocul acela de Nicu! Ar fi luat venin, că n'are să-l vază nici odată cu diploma în mînă. În liceu era în urma lui cu vre-o 3—4 ani; maturitatea o repetase și o cîrpiase de vre-o cîtevaorî și iată-l acum — doctor! Rise înfundat, cu amărăciune.

După ani de zile, pentru întîia oară se gîndia iarăș serios și era neîndestulit cu sine însuș. O mîhnire vagă îl copleşa...

Își amintia de gluma proastă ce i-o spusese un prieten :

„Ce-î Ghiță? Ești posomorît? Ți-e somn? Ori ți s'a trezit glasul conștiinței? Bea una mă, să adoarmă ticălosul!...“

El tresări.

În adîncul sufletului i se deslușia aieva ceva, un colț uitat și părăginit. O pornire nobilă se zbătea în adînc să-și ia zborul, filfăind zădarnic din aripî...

Icoana tatălui-său îi răsări în minte, luminoasă și blîndă, cu ochii scînteietorî de focul unei nădejdi, care n'avea să i se împliniască.

„Sînt un ticălos“... îngînă el rece.

Măi spusese el de multeorî vorba asta și rîdea cînd o spunea, dar acum sta rece și întunecat.

Știa el bine, că mine o să urmeze tot aceeaș cărare, care te duce înainte, fără să 'ntrebî unde o să ajungi. Mergi zăpăcit, beat, nu-ți mai pasă de nimeni și de nimic, un fulg ușor purtat de vînt, o umbră de om lipsită de voință.

„Cînd oi zice eu odată: *voiesc*? se întrebă el. O să vedem mine, azi sînt prea de to obosit... Ferencz, încă o sticlă cea mai de pe urmă...”

Tovarășii veniau zgomotoși din toate ungherele în curînd sticlele goale fură date la o parte și masa se umplu din nou.

Gheorghe bea și el din greu, urmîndu-și gîndurile în tăcere.

„Știu eu ce e... m'am ticăloșit... nu mai am putere să mă ridic singur... trebuie să dea peste mine ceva... o zguduitoră, care să mă scoată din toropeala asta, o nenorocire, poate. Trebuie să vină! Altfel sînt pierdut!”

Dela o vreme se mai învioră. Avea să vină ceva, negreșit avea să vină, să-l scoată din noroiu, să-l împingă la lumină, ca pe un copil mic, care nu știe să umble.

Unul dintre ei se ridică:

„Baieți, facem un două-zeci-și-unu?”

— Facem, cum nu, dar nu aici!”

Căzură de acord să joace la Gheorghe acasă. Era și mai aproape și puteau duce și bere dela birtul din curte.

Trecuse de miezul nopții, cînd se așezară la cărți, cu hotărîrea de a juca pînă cel mult la trei.

Incepură cu puțin, ca din petrecere, pînă se pomeniră fără veste luați de vîrtejul patimii. Oamenii respira mai scurt, *gusta* cărțile; s'auzia izbitor de pumnî în masa grămădită cu monete de argint.

Gheorghe se trînti pe un pat, dormitînd. Auzia ca prin vis: „un zlot... banca... trage-ți, m'am dus...” și iarăși o izbitoră în masă, de zureaia monetele de argint.

Intr'un tirziu, se puse și el la joc, încălzindu-se încetul cu încetul. Îi umbla cartea, minune mare.

Grămăduța de coroane i se mări vîzînd cu ochii și cînd puse el banca, se pomeni că „retirează” cu o sumedenie de bani. Îi așază în teancuri numărîndu-i: patruzeci-și-trei de zloți.

„Niște beri să mai vină, măi Ghiță, că ne-ai dus banii...”

— Vine, numai decît!”

Cum era tirziu, nu mai trezi servitoarea, ci cobori singur, la birt. Chelnării își lua paltioanele să plece, scaunele erau puse pe mesele de marmură, și o bătrînă stropia cu apă podelele murdare, să le măture.

„Zece sticle de bere!”

Cînd se întoarse în odaia lui, desmeticit puțin de răcoarea dimineții, rămase încremenit pe prag. Prin geam revărsarea rumenă a zorilor se amesteca oarecum straniu cu lumina gălbue a lămpii și cu vîlul gros de fum de țigară. Camerazii lui în învălmășala aceasta aveau o înfățișare cu totul neobisnuită. Erau galbini, cu ochii scofilciți, cu mișcări automate. Îi trecu un fior prin trup, zguduindu-l. Abia se așază la masă, se simți iar bine... O sfîrșală copleșitoare îi trecu prin trup, cînd își întinse picioarele sub masă; ce bine avea să-i cadă somnul! Deocamdată bani avea, norocul îl ajuta într'una... Ce-i mai păsa lui „deocamdată?” În sfîrșit ce avea el să-și sfarme capul cu viitorul... are să vină și vremea aceea, negreșit... vreme de cumpăneală, de potolire... are să vină vremea de muncă, n'o să stea doar aici cît e veacul, dar de-o-cam-dată, de-o-cam-dată...

„Beți, feciori, ca dintr'al vostru!” rise el, ridicînd paharul.

În clipa aceea rămase ca trăznit, cu paharul la buze.

Se ridică ca o mașină de pe scaun, ducîndu-și mîna la frunte.

Visa el, ori era aieva?

Bătrînu-său intrase pe ușă cu desagi în spate, rămînînd încremenit în prag. După clipa dintîi de încremenire, ochii bătrînului se aprinseră ca de scăpărarea unui fulger.

„De ăștia-mi erai, Gheorghe?”

Nici să fi trăznit între ei, n'ar fi sărit mai grabnic partnerii, care în cătrău.

Numai Gheorghe rămase înlemnit în fruntea mesii, încercînd zădarnic să scoată o vorbă, gemînd cu un suspin apăsător:

„Tată!”

— Ticălosule, mă!”... și bătrînul ridică mîna să izbiască — căzînd în aceeaș clipă peste masă.

Sticlele și monetele de argint se prăbușiră deodată cu masa răsturnată.

Tirziu cătră seară, cînd Gheorghe schimba compresele dela pieptul bătrînului — inima îl durea, săracu! — acesta deschise ochii turburi.

„Iartă-mă, tată, m'am ticăloșit... d-ta trebuie să rămii acum tot la mine, și o să vezi, că isprăvesc într'o lună.“

Bătrînul nu zise nimic, ci privia cu ochii țîntă în tavan.

„Vezi, mă Ghiță, n'am pus mîna pe tine, decînd erai copil, îngînă el într'un tirziu, și-acum, cînd ești bărbat, m'ai făcut să te lovesc... tare te-am lovit?“

— Nu m'ai lovit, tată, că ți s'a făcut rău... dar lovește acum, lovește că vrednic sînt.“

Bătrînul zimbi potolit.

Și Ghiță îi luă mîna și o duse la buze — mîna aceea neagră și scorojită de muncă cînstăti și de bătrînețe.

Al. Ciura.

LA FEREASTRA SPRE LIVADĂ.

La fereastra spre livadă
Din copită murgul bate,
Friu de-argint să-i scot din ladă,
Scumpă șa să-i pun în spate,
Să pornim iar împreună
Peste văi și peste plaiu,
Că s'a 'ntors iar vremea bună—
Staî, murgule, staî!

Murguleț, coamă rotată,
Staî pîn' iese luna nouă,
La mîndruța sprîncenată
Să trimit o slovă-două,
Orî pe soare orî pe lună,
Orî pe nor orî pe senin...
Orî să mergem împreună?
Lin, murgule, lin!

Murguleț fiu bun și-adastă
Să 'mplinesc frumoasă slova
C'a veni și vremea noastră
Să ne ducem la Moldova,
La Moldova cea bătrînă
Unde ne-a 'ngriji ca 'n raiu
Mîndra mea și-a ta stăpînă...
Haî, murgule, haî!

Din volumul „Credințe“.

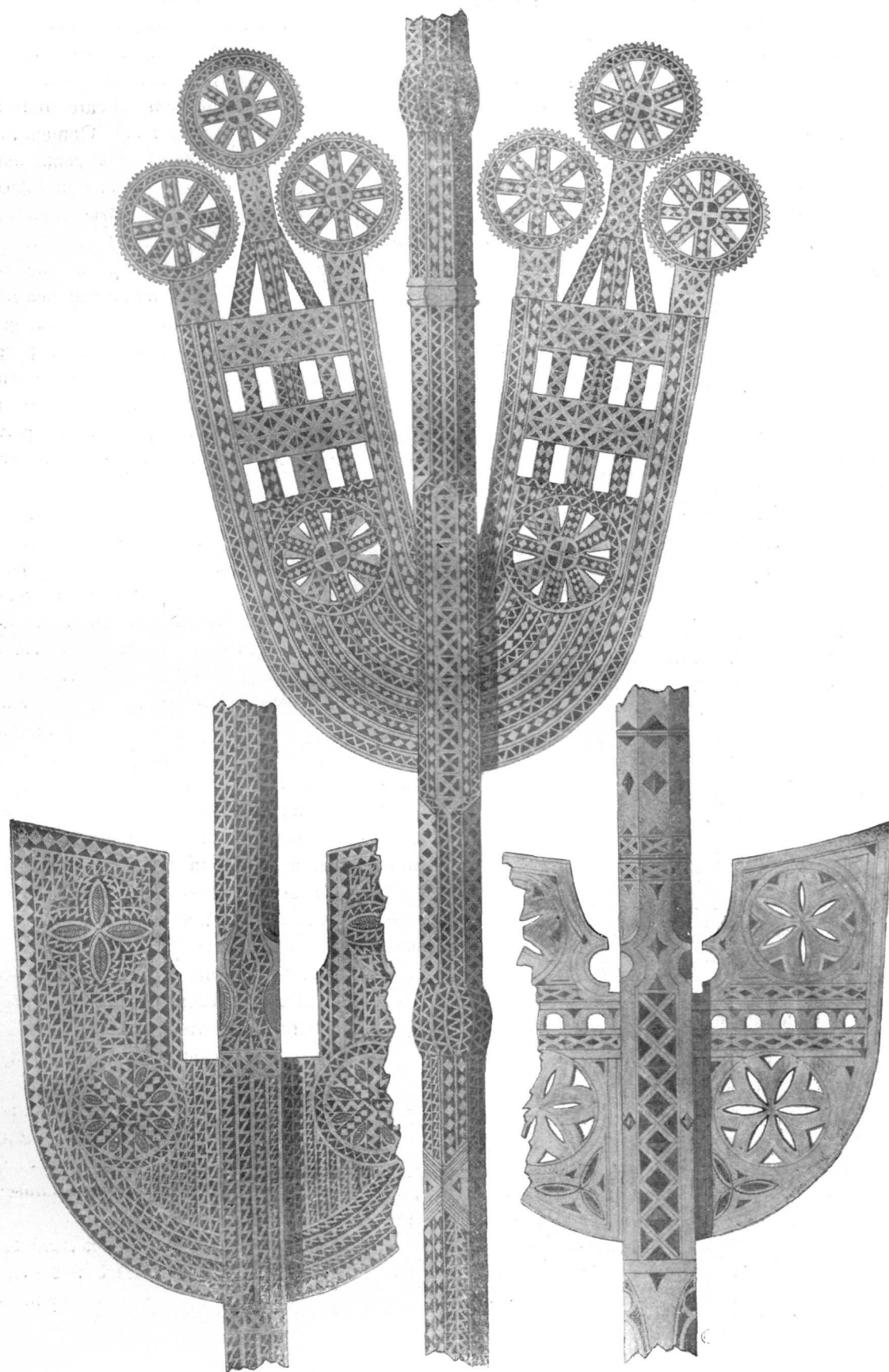
St. O. Iosif.

„UNIRE“.

Și dacă accentuam adineoarea stimarea inteligenței active, și nici decum a celei pasive, e pentru că tocmai acesta e încă un păcat românesc. Dacă e o țară pe luine în care dialectica e în floare, apoi e de sigur la noi. Oamenii altfel foarte bine înzestrați atît ca inteligență cît și ca bagaj cultural, își pierd vremea în interminabile discuții zadarnice, vorbărie lungă din care la urmă iese saû că toți aû dreptate saû că nici unul n'o are. Căci e așa de inofensiv să discuți; de ajuns ca la momentul favorabil, dacă ai observat că superi pe adversar, și ca om pacinic nu vrei aceasta, să-l pui să-ți spue încă odată cutare afirmare dela care venise „cearta“, să faci un: — „Ei apoi de ce nu spuneaî așa „mon cher“, și să te declarî de perfect înțeles cu dînsul atît în cele discutate, cît și dacă ești mai maleabil, și în toate cele viitoare. Dacă însă l-ai pune pe cutare palavragiu orî pe cutare *farceur* ca să tipăriască sub proprie iscălitură tirada (furată orî a lui, e indiferent) debitată împotriva cutăruî rău social orî general național, atunci saû va face pe modestul, spunînd că nu e el chemat la așa ceva, saû de-adreptul pe lașul, spunînd că îi e teamă să nu expue la persecuția puternicilor zilei pe cutare fiu, nepot orî cumătru, saû chiar pe el însuși ceeace e și mai laș. Și acești cavaleri ai palavrei, nomazi ai saloanelor în care se formează reputațiile intelectualilor, aceștia sînt inteligențele pasive, a căror activitate nu aduce nici un folos cauzei naționale în senzul cel larg al cuvîntului. Pe aceștia nu-î pot stima și cred că nu-s vrednici de stimă, și de acea am făcut mai sus deosebirea dintre ei și dintre cei cari pun umărul la roată, nu numai strigă de departe și dacă s'a rupt osia înjură fără să se miște din loc, atunci cînd carul vieții neamului nostru s'a înomolit și cere să fie scos iar la loc bun.

Și iată de ce o serbare a Unirii dela 59 trebuie făcută prin fapte, prin unirea — în sfîrșit — a tuturor forțelor noastre naționale, iar nu prin fraze seci și apelări la gloria strămoșilor. Dar dacă cercetăm bilanțul acelor forțe naționale pomenite, iată ce aflăm:

Ascunzînd în ea puteri imense, clasa țărănească la noi ca și aiurea, nu e capabilă de a exercita prin ea însăși acele puteri: ea are nevoie tot-



Încrестături pe furci de tors din comuna Tilișca. (Colecția dlui Comșa din Sibiu).

deauna de conducători; și dela aceștia atîrnă dacă puterile sînt întrebuințate cu folos, ori sînt risipite zadarnic. Păstrătoare a tradiției neamului, ea e singura clasă, care din timpuri străvechi a rămas atît ca alcătuire etnică cît și sufletească aproape neschimbată. Din ea se reîmprospetează mereu cu noi puteri clasa orășenească și clasa intelectualilor. Aceasta iarăși și la noi ca și aiurea. Ca factor social și național ea formează însă un tot ireductibil prin felul particular, absolut special care-î caracterizează atît viața externă cît și cea sufletească. Acel membru care pleacă din sinul ei pentru a intra într'o altă clasă păstrează atît el, cît și cel puțin prima generație pornind dela el, caracterul specific al clasei din care a plecat. Firea țărănească în părțile ei de umbră ca și în cele de lumină formează însă și caracterul specific al poporului respectiv: pentru că e firea clasei celei mai numeroase și pentru că din această clasă se reîmprospătează elementele creatoare ale economiei și culturii naționale respective, precum am amintit și mai înainte. Din acest punct de vedere clasa țărănească se identifică totdeauna în trăsături mari și luîndu-se ca *pars pro toto*, cu *neamul* întreg. Cu cît cultura e mai puțin răspîndită în clasa țărănească, cu atît ea e mai ireductibilă la vre-o alta din celelalte clase. Căci mai ales cultura formează puntea de trecere dintre diferitele clase. Că prin urmare această ireductibilitate va fi la noi mai accentuată decît în alte părți nu e decît foarte logic. Și de fapt țaranul român își simte, și cu drept, un alt suflet decît orășanul ori boerul ori chiar intelectualul pornit din sinul lui, însă deja trecut prin generația de probă. Aceasta face, că în clasele noastre orășenești și în cercurile intelectuale, țaranul nostru nu e înțeles. Ca urmare e că atunci cînd de pildă într'o operă literară se caută a i se reda firea lui specifică, în deobște nu se reușește. Căci mai în totdeauna își ia această sarcină acei, cari nu-î cunosc greutatea, adică literați orășeni. Astfel e cazul cu romanul „Domnița Viorica“ de Vasile Pop, în care toate tipurile de țărani descrise de el sînt absolut false. Dintre scriitorii tineri, singurul care pînă acum, plecînd de-adreptul din mijlocul clasei țărănești, a reușit a reda în adevăr în chip măiestru sufletul țărănesc în cadrul dela

țară e Sandu-Aldea cu romanul său „Două neamuri“. N'ar fi însă o minune, ca tocmai pentru aceasta opera lui să nu fie înțeleasă. Pentru conflictul psihologic al țaranului transplatat în altă clasă socială literatura română nu are încă — precît știu eu — o creațiune literară de valoare. În literatura franceză e romanul lui Bourget „l'Étape“. Nouă însă nu ne poate fi decît într'o măsură restrînsă de folos, deoarece tratează chestia din punctul de vedere special al credințelor religioase ca norme de conducere în viață. Destul că țaranul român se prezintă în toate ale lui radical, deosebit de orășanul-burghez (spre deosebire de țirgovețul-țaran) și de boer ori de intelectual. Singurul chip de a se face înțelegerea cu el e de a te coborî la el, — căci el nu numai nu vrea, dar nici nu poate să se ridice la nivelul orășanului ori intelectualului; de-al studia și de-ați da silința să-l înțelegeți și să te puî în directă comunicare sufletească cu dînsul, ceea ce după cele mai sus spuse nu e de fel un lucru prea ușor. Ca să mai adaog acum, drept rezumat al celor de mai sus, că țaranul e potența capitală în poligonul forțelor cari alcătuiesc energia națională a neamului românesc, e aproape de prisos.

A doua clasă tranșant diferențială de prima e clasa orășenească. Caracterul ei specific pornește din condițiunile de viață specială, ale orașului. Mai multă intenzivitate în acțiune, dar mai puțină viață complectă în dezvoltarea individului. Specializare decursă din complicarea ocupațiunilor, și ca urmare și ascuțire a inteligenței și înclinare mai pronunțată spre cultură.

Pentru dezvoltarea însă a acestei clase, precum e în natura lucrului, se cere o viață economică activă, dezvoltarea industriei și a comerțului de chiar elementele indigene. Altfel său orașele nu ia de fel naștere, ci în locul lor se naște forma hibridă de oraș țărănesc a așa ziselor (în Moldova) țirgușoare, — sate în care se țin bilciuri periedice, „țirguri“. — Sau orașele se fondează de străini pregătiți deja pentru viața de oraș, care cere, cum am spus, o adaptare specială. Ambele cazuri se întîmplă la noi. Orașele românești de pretutindenă își au în enorma lor majoritate origini străine. Pecînd Romîni porniți din clasa țărănească spre cea orășenească, își fac îndeobște întîi stagiul de probă în țirgu-

șoare, după care său rămîn țărani și mici negustori, său mai rar, trec în sfîrșit și la orașe. Cînd descriu aceste stări sociale am mai mult în vedere Moldova, pe care o cunosc mai bine fiind din aceea parte a României. Procesul însă după cît știu pe alte căi decît propria experiență, e acelaș în toate părțile României¹.

Ca urmare a acestei incapacități de adaptare a țaranului la mediul orășenesc, industrialo-comercial, e caracterul cu totul pestriț, străin, al orașelor noastre. Din punctul de vedere al energiei naționale, orașele „românești“, evreești și armenesti în Moldova, grecești și evreești în țara Românească, săsești, armenesti și evreești peste Carpați, nu pot fi decîi luate în conșiderare. Spre paguba neamului bineînțeles, căci nu-i nici o fericire ca clasa de mijloc să nu existe la un popor: clasa care tocmai face legătură între clasa dominantă și între cea muncitoare-țărănească. O ilustrație a celor spuse de mine mai înainte cu privire la neputința adaptării țaranului la viața dela oraș poate fi nuvela lui Sadoveanu, *Ion Ursu*.

Între orașe și sate staū tirgurile, centre pe jumătate țărănești cu organizare comunală orășenească. Despre ele vorbii și mai sus. Aș mai avea doară de adăogat, că în vremurile vechi acolo unde centrele orășenești înființate la noi de străini, aū la bază o așezare românească anterioară, — și acesta-i aproape totdeauna cazul, — ca bază se iaū satele cu „tirguri“ (tirg în înțelesul muntenesc, însemnînd bilciū, iarmaroc.) de-alungul marilor artere de comunicație și de schimb. În alte locuri unde nu străinii daū caracterul specific așezării, centrele orășenești aū rămas pînă aproape în timpurile moderne simple „tirguri“. Ceeace pentru Ardeal nu e cazul, deoarece acolo influența germană impuse pretutindeni organizarea orășenească apusană. Și în Ardeal însă Români nu fac excepție dela regula că ei prin ei înșiși nu-s clăditori de orașe.

Țărani tirgovești (în sensul special mai înainte explicat) și orășeni (întrucît sînt Români) formează din punctul de vedere mecanic, forțe în repaos, în stare pasivă. Forțele cari le pun pe acestea în mișcare sînt formate de celelalte două

clase, boerii și intelectuali, așa zisele clase conducătoare.

Maî întii boerii. Din punctul de vedere național „purist“, boerimea de azi nu e decît în foarte mică măsură urmașă directă a boerimii lui Mircea cel Bătrîn ori Alexandru cel Bun. Ea cuprinde acum nenumărate elemente străine intrate în mijlocul ei odată cu limba și în genere cultura străină, de care în cutare ori cutare epocă a fost influențată. Astfel în Țara Românească Greci, Bulgari, în Moldova Poloni, Unguri, Greci, Armeni. De o mare însemnătate a fost și elementul curat economic, considerații de situație materială aū deschis în ultimile trei veacuri la mulți străini, calea către aristocrația țării. O deosebire drastică între boerii adevărați și între parveniții străini e făcută de popor prin numele deosebite date la fiecare din aceste feluri: boer și ciocoî.¹ De pildă ca creație literară în acest gen „Ciocoii vechi și noi“ ai lui Filimon. Pentru adevărata boerime de viță vechie ar fi ca o icoană literară de preț, de citit schițele lui Gîrleanu. De bine, de rău însă, toate aceste elemente străine s'aū asimilat. Astăzi ele formează de fapt pătura conducătoare a țării, deoarece intelectuali n'aū putut alcătui pînă acum o forță capabilă de a lupta cu succes pe terenul politic și prin numărul lor. Ceeace altfel e foarte firesc față cu starea generală culturală a țării noastre. (Pentru Ardeal lucrul stă altfel, întrucît „inteligenta“ ține loc și de aristocrație, aristocrația fiind astăzi toată ungurită).

Cumplita eterogenitate însă a clasei boerești fie că reprezintă aristocrația de sînge, fie că pe cea de avere (și aici sînt de numărat și diferiții mari industriași și mari comercianți, cari din lipsa unei aristocrații a lor speciale, precum e în alte țări, trec la aristocrația de nume), face că punctele sufletești intime, de contact, între ea și între masa românească dela țară sînt aproape nule. Ce să mai vorbesc de adevărate legături sufletești, de simpatie pentru țărani, de dor sincer de-al lumina, de dragoste părintească pentru el: aceste sînt curate imposibilități. Că e și o mică minoritate de boeri, cu astfel de sentimente e, dar e „o mică minoritate“.

¹ Cf. în această privință capitolul „das Städtewesen“ din Iorga „Geschichte des rum. Volkes“ I. p. 158. p. 197-8.

¹ Pentru ceealaltă însemnare a numelui de ciocoî, dat ca poreclă de boerii mari boerilor mici novatori, v. Iorga „Geschichte des rumänischen Volkes“, II. 246 seq.

Căci intelectualii ne-boeri, dar trecînd ca boeri pentru situația lor materială, nu pot fi cuprinși aici.

Rămîne decîi clasa intelectualilor. Aici avem de făcut o sumă de rubrici. Căci mai întîi de toate din punct de vedere social, tot aici sînt cuprinși de onorata opinie publică, și semidoctii și, dacă mi se îngăduie să fabric un cuvînt special, „sferito-doctii“, învățații Tîrgușoarelor și mahalelor, — neamul cel întins al conțopiștilor de toate varietățile, gazetarii de provincie și pe alocurea și unii din capitală, persoane a căror cultură academică se urcă cel mult la trei clase de liceu. După aceștia vin diferiții funcționari publici, cuprinzînd aici și cultul și instrucțiunea, cu cultură secundară de 5—8 — ani, și în sfîrșit vin persoanele cu cultură academică: licențiații și doctorii facultăților. Aceasta ca împărțire oficială. De fapt intelectualii sînt numai aceia, cari se ocupă în chip activ cu progresul culturii române în diferitele ei manifestări: oamenii de știință și de litere și artiști. Tot aici apoi sînt de socotit și oamenii politici, (nu politicienii) cari întrucît sînt conducători conștienți de greaua lor misiune, sînt în majoritatea cazurilor oameni cu o întinsă cultură generală, dacă nu chiar și specială, precum nu rar e cazul.

Adevărații intelectuali, așa precum am arătat că e a se înțelege acest nume, sînt însă foarte puțini la noi. Foarte puțini față de enorma, zdrobitoarea majoritate a semidoctilor, a oamenilor cu diplome academice dar fără cultură modernă, majoritate care conduce azi de fapt desinele țării, împreună cu aristocrația de care pomeniam mai înainte. Acei decîi cari să înțeleagă necesitatea cohesiunii, a simpatiei reciproce și a conlucrării tuturor claselor sociale ale neamului, aceia sînt puțini.

Și *unirea* puterilor neamului în lupta pentru existența națională neatîrnată, numai de acești puțini e înțeleasă în toată însemnătatea ei epocală. Dela noi cei ce stăm acum aici, porniți din patrie pentru a ne crește cît mai mult cultura noastră personală și-apoi prin noi cultura țării, atîrnă dacă cei puțini de cari pomeniam vor deveni mulți, ori vor rămînea, spre nefericirea neamului, tot puțini.

Căci și dela noi atîrnă măcar cît de cît, ca

să lucrăm la prefacerea opiniei publice române, care în prezent nu e decît o caricatură a opiniei publice din diferitele țări luminate din apus. În adevăr, din cele ce spuneam mai înainte s'a putut vedea că dacă oamenii cu cultură modernă sînt foarte puțini, dacă semidoctii sînt majoritatea cea imensă, fatal, direcția în viața publică românească, fie ea politică, literară, științifică sau artistică, va fi rău ori insuficient condusă și înțeleasă. De cînd e lumea, cei mulți și cei tari au plecat sub ei și la placul lor pe cei mai puțini și mai slabi. Căci și nenorocirea decîi e și mai întinsă prin urmările ei, de fapt oamenii noștri adevărat culti, nu-s numai puțini dar sînt și slabi sufletește, și de ce, voi arăta numai decît. Fiind slabi n'au îndrăzneală de a înfrunta opinia publică și cad sub tirănia ei. Așa se explică acele fenomene ciudate, bolnave ori scîrboase cari-și fac apariția în diferitele domenii ale vieții noastre publice, fără a-și primi sancțiunea morală cuvenită monstruoșității lor distrugătoare. Căci opinia noastră publică e amorală: ea însăși e monstruoasă, căci în loc de a fi alcătuită din floarea inteligenței românești, e formată din jumătățile de oameni, cari au luat viața nu pentru idealurile la îndeplinirea cărora trebuie s-o întrebuițezi, ci pentru ei înșiși: opinia noastră publică „trăește ca să minînce“.

Și iarăș, din nenorocire, lucrul nu e decît foarte logic. Căci așa zișii fii ai poporului, porniți cu multe visuri de-acasă, le pierd treptat-treptat pe toate în drum. Lupta grea ce trebuie s'o dea pentru a-și obține un loc mai bun în societate și din care să poată lucra mai cu folos la binele obștesc, le istovește toate puterile, le sfarmă toate idealurile. Bieți „desrădăcinați“ (cf. romanul lui Barrès „*Les déracinés*“) din pămîntul ce le dăduse viața, se ofilesc înainte de vreme și, sau devin răi ca și cei din jurul lor, sau se prăpădesc. Unii dintre ei n'au însă tăria de caracter de a duce lupta prin mijloace cinstite pînă la capăt. Ei se molipsesc încă din cursul ei: și oamenii curați la suflet și cu idealuri de mărire națională, de ridicare a clasei sociale din care au plecat, devin materialisti brutali în stare să-și trădeze pentru un pumn de aur țara și neamul.

Cei rari, cari au pînă în sfîrșit tăria de a re-

zista miasmelor și și după asta încă destulă energie ca să porniască opera de purificare, aceia sînt cei aleși. Dar cîte insulte, cîte suferințe în schimb, pentru jertfirea lor desinteresată. Că doară tot „opinie publice“ se adresează și vorba și faptele lor. Și dacă din gloată se trezește unul la vorba sfîntă a reînvierii, zece în schimb iaș pietrele injuriei, calomniei și mișeliei, pentru a lipi pe îndrăznețul ce-a găsit cu cale să-î treziască din binefăcătorul somn al ignoranței, lenei și amoralității, chemîndu-î la muncă, la munca grea și fără preget a ridicării neamului nostru românesc de pretutindenî.

Dar acum, întorcîndu-mă de unde plecasem, de ne întrebăm, care e rezultanta finală a sistemului de forțe naționale ca putere unitară armonică, organică, lucrînd deplin conștient de sprijinul din urmă și de țelul dinainte, cu durere vedem, că această rezultantă finală e de o foarte slabă intensitate. Plusuri și minusuri ce se anulează reciproc, forțe pozitive și negative, ce aproape distrug efectul a ceea ce ar trebui să fie rezultanta poligonului lor și nu aș decît ceva mai mult decît inerția, decît repaosul absolut ce-ar rezulta din anihilarea reciprocă completă a forțelor contrarii. Aceasta-î trista socoteală.

Aceea ce în altă ordine de idei și cu pilde istorice arătam la început, că anume desunirea socială ne-a adus căderea, se verifică prin înseși pildele sociologice de mai sus, în chip din nefericire prea logic și firesc.

Dar iarăși pentru a nu da loc la neînțelegeri, să mă opresc puțin înainte de a încheia, asupra felului cum înțeleg eu *unirea* dintre clasele noastre sociale. (Că această unire e a se face pe baze naționale, am lămurit deja mai sus).

Căci de sigur nu în fraternizarea utopică creștină ori socialistă e a se căuta leacul. Atîta vreme cît vor exista oameni harnici și leneși, vor exista și deosebiri în felul de viață al membrilor societății. Și nici odată omul delicat, deprins cu maniere alese, nu se va lua de după gît cu lucrătorul din fabrică ori cu căruțașul, pentru a se duce să se îmbete frățește și creștinește la prima cîrciumă întîlnită în drum. Nu de asta e aici vorba, și nici că poate fi.

Unirea claselor noastre sociale pentru lupta comună spre ridicarea neamului va fi de adus

la îndeplinire prin adoptarea de toți membrii conștienți de acțiunea lor a unui ideal comun, idealul național, și cîștigarea pentru acest ideal și a claselor așazicînd înconștiente, pasive, prin dragostea arătată lor și prin conlucrarea la îmbunătățirea soartei lor pe baza acestui ideal.

Așadar, muncă sinceră, desinteresată și cinstită a fiecăruia în parte în ramura sa de activitate; subordonarea interesului personal intereselor generale naționale; purificarea opiniei publice prin boicotarea manifestărilor de viață publică amorală ori imorală; extirparea prin cele mai drastice mijloace a favoritismului și politicianismului, iarăși, din toate domeniile vieții noastre publice, încurajarea și susținerea din toate puterile și cu toată inima a oamenilor mai bine înzestrați de fire de cît noi și cari luptă pentru cauza cea bună și dreaptă; alungarea străinismului de pretutindenî și cu toată energia, și înarmarea economică și culturală împotriva boalei interne a elementului străin eterogen și distrugător al energiei naționale; în sfîrșit, iubire curată și ajutorare la nevoie, ridicare cătră o stare materială mai bună și luminarea celor mici și asupriți; iar ca încoronarea operei: restabilirea conștiinței naționale comune, după care fiecare să se simtă gata a sări cu primejdia vieții sale în ajutorul celui de un neam cu el, indiferent de starea socială ori culturală a celui primejduit. Atunci va fi în adevăr neamul nostru tare, așa precum era pe vremea lui Ștefan și precum aș fost în parte la 1859 — sînt 47 de ani de-atunci.

Și acum o mică digresiune. Fiindcă de cîte ori e vorba de idealuri și cultură națională — și eu tocmai accentuez mereu aici aceste idei — „străinii“ și „înstrăinații“ noștri încep a țipa, că se revine la reacționarism și ignoranță, — probă campania nedreaptă și rea ce se duce în prezent în potruva „Sămănătorului“, — mă simt dator să mă opresc aici o clipă și asupra acestui punct, dînd o lămurire.

Necesitatea culturii occidentale pentru dezvoltarea noastră deplină ca indivizi și ca națiune, nu poate fi pusă la îndoială de nici un român ce dorește cu adevărat luminarea neamului său. Modalitatea cîștigării și răspîndirii la noi a acestei culturi, trebuie însă pusă la discuție. Și anume, în vreme ce unii înțeleg adaptarea firii

românești la cultura occidentală, alții dimpotrivă înțeleg adaptarea culturii apusene la firea românească, desăvîrșirea din toate punctele de vedere a firii neamului nostru și cu ajutorul culturii occidentale. Ca aceștia din urmă gîndesc și adevărații, dar, din nefericire — până acum — prea puținii noștri bărbați culti. Și, mai departe, această minoritate mai e de părere că nu o *singură* cultură, cea franceză ori cea germană, de pildă, și nu o singură ramură a culturii, de pildă literatura apusană, sînt de ajuns pentru formarea culturii noastre moderne, ci toate culturile naționale apusene, în toate manifestările lor, literatură ca și știință și arte și politică; dar . . . nu de-a-valma, ci cu chibzuială: numai ce ne poate folosi nouă ca element deosebit în cultura lumii și care vrem să formăm o notă originală — fiindcă așa am și fost lăsați pe lume — numai aceea să luăm din Apus. Decadentismul în literatură, de pildă, și socialismul în politică, nu au încă pînă acum ce căuta la noi.

Dar să mă întorc la subiect.

Pentru reînvierea „Unirii“, a deplinei Uniri de care vă vorbiam mai înainte, trebuie, Domnilor, iubirea, pornirea intimă *de-a cunoaște și de-a înțelege* pe toți cei de un neam cu noi, în orice ce pătură socială s'ar afla. Și alături de citirea literaturii întregi a poporului incult și a celui cult al Românilor, — a literaturii săi, — alături de studierea operilor lui de artă și de cunoașterea vieții lui externe în toate manifestările ei, studierea nu cu creionul estetului ori ideologului în mînă, ci cu creionul patriotului care se silește să înțeleagă ca psiholog și sociolog și istoric acele manifestări și să-și însemne partea adevărat nouă pentru el, folositoare și lui în parte și neamului în întregime, pentru alcătuirea treptat-treptat a caracterului specific național-român, conștient de constituția sa specială și de nota nouă, originală, dată de el în imensa armonie a națiunilor lumii; — alături de această cunoaștere *mediată*, coborîrea chiar în mijlocul poporului, silința de a-l cunoaște *nemediat*, dela înțelegere la înțelegere și dela inimă la inimă.

Așa numai unitatea culturală a tuturor Românilor, la care acum se lucrează cu atîta spor,

va deveni și de fapt o unitate culturală, va deveni o unitate națională, culturală a întregului popor românesc. Căci atîta vreme cît silințele pentru o unitate culturală se vor mărgini la unificarea păturii intelectuale și numai din punctul de vedere absolut unilateral al unității artistico-literare și științifice, atîta vreme opera va rămînea tot superficială. Renașterea Românilor trebuie să se sprijine pe luminarea satelor, pe deșteptarea conștiinței naționale unitare acolo. Acolo e întîi de lucru. Și-i mult de lucru. Căci această conștiință națională fără de care neatinerea noastră nu poate subzista, nu numai că nu e la sate, dar în locul ei, e conștiința frăției ortodoxe, universal ortodoxe cu toate urmările ei răufăcătoare și dintre cari cea dintîi și cea mai mare e neputința altoirii unei conștiințe naționale puternice alături de cea ortodoxă, — ci aproape una exclude pe alta, și în cazul de față lupta e cu atît mai grea cu cît conștiința ortodoxă a prins de veacuri rădăcinii în sufletul poporului nostru *necult*.

Să ne cunoaștem între noi, Domnilor, și de sigur ne vom iubi și ne vom ajuta și vom lucra cu spor la gloria neamului. Dar să ne cunoaștem deplin, adînc, cu toții între toți și noi pînă la toți, așa ca sufletele noastre să stea în comuniunea sfîntă a idealului național cu toate coardele lor, din toate puterile inteligenței și cu toată devotarea dragostei de frați.

Să ne cunoaștem și atunci vom fi *una*. De sus pînă jos, dela Răsărit pînă la Apus și dela Miază-noapte la Miază-zi.

Și atunci, cînd în sfîrșit fiecare dintre noi se va simți în cuget curat și din adîncul inimii frate bun, „frate de cruce“, la bucurie cași la necaz, cu toți cei de acelaș neam, toți fără deosebire de stare materială, socială ori intelectuală, cînd fiecare va fi gata a se jertfi, fără gînd la răsplată și fără altă laudă decît lauda datoriei împlinite, pentru idealul neamului, — atunci va fi adevărata serbare a Unirii dela 59, a acelei uniuni pline de înțeles, cînd pentru întîia dată după desbinări de veacuri Românii s'au simțit iar frați, dela Vodă pînă la țaran și dela un capăt al Româнизmului pînă la celalt.

Vasile Pîrvan.



DĂRI DE SEAMĂ.

— Cîteva lămuriri asupra cărții dluî Sandu-Aldea «În urma plugului». —

A fost în timpul din urmă o pauză tristă în literatura românească. Afară de cîteva răsunete din trecut, din ce în ce mai slabe, nimic nu mai umplea golul plin de deszădejde. Scrieri de durată mai că nu mai apăreau, iar revistele, slăbind cuprinsul din zi în zi, căutau să se întrețină cu constatarea decăderii literaturii noastre; multe au dispărut în timpul acesta. În realitate deszădejdea nu provenia atît din lipsa creațiunilor noi, ci mai mult din lipsa talentelor noi. Nu se vedea cine are să urmeze lui Eminescu și tuturor acelor care făcuseră alaiul în jurul lui. Îndoiala crescuse mai mult atunci cînd scriitorii tineri, venind de peste munți cu o poezie nouă, plină de nădejde, ajunși în țară sînt luați de șuvoiul care îi purta pe toți. Lumina fiecăruia se perdea în strălucirea creațiunii lui Eminescu, așa că numai cei ce puteau să o primiască și-apoi s'o resfringă ca un corp ceresc lumina dela soare, aceia au mai durat; ceilalți s'au stîns după ce au căutat zadarnic înviore a dela aștri străini. (Salvarea căutată în literatura străină, care nu a dat rod.)

De cîteva ani însă o adiere de reînviere s'a abătut peste literatura românească, alungind norii negrii ai străinătății, care aproape o înăbușise. O primăvară luminoasă, plină de sănătate și viață nouă a cuprins totul.

Începutul unei epoci noi în literatura noastră, e azi vădit. Simțiri tinere, puternice, cer intrupare îndemnînd la scris. Numărul scriitorilor și al volumelor apărute în anii din urmă a crescut însemnat. Și reviste noi se nasc mereu nu numai pentru a da loc de desfășurare talentelor cît și pentru a însoți această literatură de analiză. Literatura nouă cere studii noi. Articole ca „Primăvara literară“ de dl Mehedinți, „Naționalitatea în artă“ de dl Cuza, în sfîrșit întregul spirit al „Sămănătorului“, cu dl Iorga, toate sînt condiționate de literatura nouă.

Conștiința de mărirea neamului nostru crescînd prin studiul istoriei, a arătat tuturor celor care simt și văd, că un popor ce numără atîtea sute de ani, an de nevoi, în care el deși sub plaga străinătății și-a păstrat simțul și inima curată, un asemenea popor își are o fire hotărîită, care va putea da creațiuni mari în viitor. Istoria lămurind trecutul neamului nostru, a adus această conștiință de naționalitate (deși mulți neînțelegători azi constată influența dăunătoare a istoriei asupra literaturii) și a întors privirile scriitorilor noi spre însuși țara noastră. Din marea de simțiri ce se desvăluie, s'a născut literatura de azi sănătoasă, tină, crescută din firea și din pămîntul românesc. Accentuîndu-se din ce în ce sentimentul de naționalitate, scriitorii noștri au părăsit pe cît e cu putință orașele, unde străinismul a falsificat totul și s'au îndreptat mai cu samă spre țară, spre țărăn, singurul care mai păstra curată firea de român.

Sentimentul național pătrunzînd din ce în ce mai adînc în artă, va da cu timpul naștere unei arte mari,

proprii, originale, unei arte cu caractere noi, care va trece hotarele țării răspîndindu-se în lumea întreagă. Artă nouă se va impune străinătății prin fața nouă sub care se va prezenta, prin caracterul *propriu românesc* și străinii nu vor mai trece peste ea ca azi, cînd e considerată numai ca o slabă imitare a artei lor. Numai expresiunea sufletelor mari, cari cuprind spiritul neamului și al timpului lor, au produs artă mare cu valoare universală și vecinică, atît cît poate fi vorba de vecinicie în creațiunile omului trecător.

Într'acolo duce drumul pe care se mișcă azi arta românească.

Caracterul național al literaturii noastre de astăzi a dat naștere unei critice cu totul false. Așa se cere literaturii să îndeplinească „o misiune mare de îndreptare și moralizare a poporului.“ (Sămănătorul); „să dea țărănimii un ideal de viață, cultivînd-o și moralizînd-o“ (Curentul nou), și după cum satisface mai bine sau mai rău această slujbă de moralizare, tot așa e și sentința estetică. Estetica e aproape confundată cu etica. O revistă nouă literară (Curentul nou) poartă 'n frunte deviza: „noi cerem moralitate,“ mai mult, ea cere literaturii să lupte pentru nevoile țării, așa de pildă pentru introducerea sufragiului universal... de ce nu și pentru schimbarea serviciului municipal în orașele de provincie sau pentru introducerea soiei la sate? Ori, cu toată deviza spusă într'un ton solemn de cătră „Curentul nou“, — deviză care după cum se sfîrșește articolul program formează principiile generale după care se vor conduce colaboratorii —, am vrea să știm care e acea moralitate? În cele două numere dinții morala predicată poartă un cap de lanus. Ceeace găsește dl Sanielevici în scrierile dluî Sadoveanu drept otravă pentru societatea noastră, găsește dl Ibrăileanu cu totul din potrivă. Cum rămîne însă cu principiile comune? Ceeace a spus „Curentul nou“ asupra scrierilor dluî Sadoveanu e egal cu nimic, căci ce se susține pe o pagină e negat pe cealaltă. Nu mai bine nu se scria de loc! Numai asupra cărții dluî Sandu-Aldea „În urma plugului“ colaboratorii Curentului nou sînt de acord hotărînd-o drept imorală; în cazul acesta divergența de idei rămîne numai față cu „Sămănătorul,“ care deși în principiul moralității e de aceeași părere, totuși se deosebește în aplicarea lui: cartea dluî Sandu-Aldea e numită de revista din urmă o carte de luminare pentru Români.

Opoziția de păreri asupra aceluiași cărți, în marginile aceluiași principii, e foarte ușor de lămurit, criticii puțînd dezvolta ideile cele mai contrare, fiindcă critica lor își are cîmpul de cercetare în afară de marginile operei. Se cercetează numai raportul publicului cu opera, și nu opera în sine. Dacă o carte are ca temă una din cele zece porunci, atunci ea e desigur morală, dacă e tocmai din potrivă, ea poate fi considerată și ca contra mo-

ralei și ca foarte morală: răul arătat servind drept pildă, cititorul va conchide la sfârșitul bucății ce „să nu“ după aceleași zece porunci. Toată critica aceasta, care se întreține numai asupra raportului operei cu lumea înconjurătoare nu cuprinde nimic din adevărata artă, care face sufletul operei; ea culege numai secundarul, numai ceea ce rămâne îndepărtat de ținta scriitorului. Fără îndoială se poate scrie asupra moralității în literatură; în cazul acesta însă datoria criticului ar fi să arate întrucât arta se ridică mai sus de dogmatismul și utilitarismul etic. Căci, când critica noastră de azi, cere artei să lumineze poporul și să-l ridice din starea joasă, în care se află, înseamnă a surpa artei idealul, a-i răpi libertatea, a o scobori înălțându-o. Adevărata artă naivă, intuitivă, născută numai din necesitatea artistului de a-și descărca inima de un prisos de simțire, de a cristaliza o lume de imagini, nu vrea să știe prea mult de public. Convingerea mărimii pozițiunii sale a întărit pe Beethoven să lupte nu numai împotriva publicului, pentru care creațiunile erau prea noi, ci și împotriva compozitorilor, ca Weber, Spohr, Mendelssohn, etc. „Va plăcea odată“ era singurul gând cu care se mîngăia. Și nu numai el, dar mai toate geniile mari, întrecînd cu mult timpul lor, au fost înțelese numai în viitor. Împotriva lumii întregi ei au trebuit să creeze recînd peste gustul timpului. Ei nu s'au coborît la lume, ci părăsiți în înălțimea lor, ei au rămas singuri pînă cînd lumea luminîndu-se s'a ridicat la ei.

Arta intuitivă, redă individualul prin imagini și e greșit a cere artei *concepțiunii* care sînt extrase logice, abstracte universale.¹ Lipps² vorbind de tragedie spune că ea nu există pentru a reprezenta idei generale, ci ca să trăim ceva și să fim mișcați, se reprezintă ea numai pe sine. Arta nu dă nici odată generalități ci numai particularul expresiv, din care cauză își ia locul opus științei. Nu însemnează însă că *ideile* sînt cu totul excluse din opera de artă, nu, ea le întrebuițează, dar nu pentru ele, pentru realizarea adevărului lor, sau pentru exemplificarea lor, — ci pentru a caracteriza pe o ființă. Asupra lui Gorki s'a spus, că el filozofează în operele sale, ceea ce nu e de loc adevărat. Ce gîndesc oamenii săi servește numai pentru a caracteriza felul lor de-a fi, e filozofia ființei lor pe care o exprimă și prin care ele capătă un contur hotărît, necăutînd să arate nimic mai mult. Ce gînd se adevărește în „Asilul de noapte“ în „Pribeagul“ în „Oamenii perduți“, etc.?

Nevrînd nimic, decît pe sine, arta nu se adresează nimănui. Apoi arta există numai pentru puțini și e greșit a cere ca ea să impresioneze direct pe oricare încercă să o guste. Expresia unui suflet mare cere mărime și publicului, căci ce dă arta e nemijlocit. Arta nu există spre a explica lumea sau a o îndruma, ci o față anumită a lumii trăiește 'n artă. — Toți oamenii cari au avut prilejul a călători prin orașele însemnate ale

apusului, au trecut de datorie și prin muzeele acestora. A pătruns însă trecătorul de o zi sau o săptămînă adevărat în adîncul vreunui tablou? Pe lingă înălțimea simțului vederii, cită pregătire se mai cere! Percepțiunea optică e pentru artist suficientă spre a produce o plăcere estetică și în pilda aceasta se creiază opera. Pe publicul cel mare însă îl impresionează numai întîmplarea reprezentată: și pictura și sculptura e luată tot ca literatură, care se exprimă numai în altfel, decîi și judecata estetică va fi cit de îndepărtată posibil de intențiunile artistului. Cui un tablou care redă o floare sau ori ce colț de natură — moartă nu-i spune nimic, acelaia îi sînt închise multe din adevăratele plăceri ale artelor reprezentative. Pelingă satisfacerea ochiului, căruia arta îi prezintă strîns, ales, înălțat, tot ceia ce viața de toate zilele nu poate lămuri, se mai cere a însușești această percepțiune curată a frumosului-vizual, prin studiul istoriei artelor. De aceea nu ajunge a te plimba printr-o bibliotecă și a ceti titlul cărților din rafturi spre a le afla și cuprinsul. Cît studiu, cită muncă — ajutată desigur și de-o umbră de fire artistică — trebuie cuiva spre a se înălța la o operă de artă. Și e înțeleasă vreodată fără rest? Cît s'a scris asupra lui Shakespeare, asupra lui Goethe, cit s'a scris asupra artei renașterii și totuși cit de puțin s'a pătruns în adîncul lor.

A ajuta lumii să se ridice la înălțimea artei, e scopul mare care trebuie să-l urmărească omul luminat și nu a cere artei să ia forme accesibile ori căruî fel de public. Cînd s'a spus, că arta e pentru puțini, aceasta nu într'un înțeles exclusiv, că adică e numai pentru cei aleși ci în înțelesul larg, că ea există *pentru cei ce se aleg*.

Cultura naște în om simțul pentru frumos, pentru artă, care e intelectualizarea tuturor simțurilor și armonia lor. Numai pentru cel ce poate cuprinde arta în acest fel, numai pentru acela există, satisfăcînd în cazul acesta scopul ei prim și ultim: hrana spirituală a acestei simțiri. În înțelegerea artei ca artă stă toată satisfacerea țintei de înălțare sufletească — *Katarsis* după Aristoteles.

În țara noastră însă critica modernă n'a ajuns să recunoască arta în sine drept satisfacerea unui scop, ci ea o scoboară punînd-o în serviciul moralei, ca să ilustreze preceptele morale învățînd binele, fie direct, fie prin biciuirea răului — cum cu drept cuvînt spunea cineva acum decurînd, că critica ar pofți ca literatura noastră se continue colecția *I. M. Rîureanu*. Nesuficiența înțelegerii artei ca artă, se poate explica numai prin lipsa unei culturi pe tărîmul tuturor artelor din care singur se poate estrage ideile generale asupra lor. Studiile de artă dela noi, cari să mărginesc mai numai la literatură, trec mai totdeauna cu vederea musica, arhitectura, pictura, etc. De aceea și toate principiile care se clădesc asupra artei, precum și toate gîndirile asupra scopului ei, avînd temelii șubrede, se surpă sub încercarea de a le aplica la toate celelalte arte. Cînd se deduce din literatură, că scopul artei e morala, pare a se ignora că musica, care e tot artă, și poate arta *par excellence*, e departe de a putea realiza așa ceva. Ce

¹ Vezi această deosebire pe larg în „L'esthetique“ de Benedetto Croce. Trad. franc. Paris 1904.

² Theodor Lipps. Der Streit über die Tragödie. Hamb.-Leipzig. 1891.

scop moral poate avea o simphonie sau o sonată decît de a îmbogăți și înălța simțirea omului prin însăși cuprinderea bucății? Se vor întreba zadarnic criticii noștri, conform teoriilor artistice, asupra „significațiunei” asupra „problemei ce vrea autorul să rezolve”, asupra „Concepțiunei lui despre viață.” precum și asupra „celor ce crede”¹ muzicantul; toate întrebările acestea vor rămînea fără răspuns. Însă nu numai muzica ci și arhitectura, care în armonie de funcțiuni, de direcțiuni, de mișcări, părăsește cu totul redarea obiectivă a lumii, lucrînd numai cu impresiuni abstracte ce nu pot cuprinde în ele binele sau răul — ele sînt mult mai sus. Acela care va porni să cerceteze arhitectura cu convingerea, că arta e realizarea problemelor morale, acela va trebui, sau să admită monstruoșitatea că arhitectura nu e o artă, sau că privirile sale asupra artei sînt prea strîmte pentru a cuprinde toate artele și deci și greșite. Pictura, care redă fața lucrurilor coloristic, strînsă 'n două dimensiuni, ca și sculptura, care perzînd culoarea, cîștigă întruparea 'n spațiu, stău la aceeași depărtare, ca și celelalte arte, de teoria moralizatoare. Născute ambele din simțul pentru materie, formă, organism și simetrie ele să mărginească la suprafața lucrurilor în care e cuprinsă toată expresiunea lor. Pictura e numai pentru ochi — subiectul fiind numai motivarea formei — iar cînd istorisirea, subiectul devine ținta, atunci pictura decade.

Pilde dă pictura Franței din sec. XVIII. care sub influința lui Rousseau și Diderot și-a însușit menirea de a moraliza, perzînd astfel caracterul propriu, pentru care există. Așa decade în Franța cu Greuze, în Anglia cu Hogarth, iar în Germania cu mai toți pictorii acestui timp pentru cari pictura nu mai exista decît ca ilustrație a literaturii. Cînd cenzura morală ar intra în cîmpul acestor arte reprezentative, atunci multe opere din cele mai mari, ar trebui să piară. Toate tablourile care reprezintă scenele biblice dela ispitirea lui Adam, beția lui Noe, Loth și fiicele sale, Abracham primind pe Hagar dela Sara, Iosif cu soția lui Potifar etc., cit și cele mitologice care reprezenta pe Zeus cu Io, cu Danae, pe Leda etc., ar trebui să dispară împreună cu o bună parte din tablourile holandeze cu kermessele desfrîinate și cu bacanalele din înflorirea picturii flamande. Și cine știe, poate și nudurile ar trebui nimicite din teama de a nu fi dăunătoare moralității. Dar aceasta secerare a operelor așa numite imorale, nu s'ar măgini numai la pictură și sculptură. Literatura ar perde și ea jumătate din comoara ei. Și cu toate acestea operele au rămas fiindcă subiectele chiar amorale sînt ridicate prin expresia adevărat artistică, peste judecata canoanelor de bine sau de rău. Goethe spune cu drept cuvînt că „nici un lucru nu e nepoetic, atîta timp cît e întrebuințat cum se cade de autor.” Frumosul ridică răul, liberîndu-l de asprimă pămîntească, așa, că și influența lui dăunătoare încetează. Numai omul incult, asupra căruia arta nu produce nici o impresie, ia răul ca rău, lăsîndu-se astfel ademenit de el. Dar arta se adresează acestora? Arta cultă e pentru oamenii culți. Și e naiv din cale-

afară a combate o operă ca imorală judecînd-o numai după impresiunea ce ar face-o asupra țăranului.

Arta e morală prin însăși principiul ei: înălțarea sufletelor; de aceea nu există granițe în alegerea subiectelor. Tot ceea ce intră în cadrul ei se înobilează, devine *kalos k'agathos*.

Nu mai într'un caz poate fi opera de artă imorală și aceasta atunci cînd artistul vrea ca prin ea să răstoarne morală. Cum s'a spus însă mai sus, că arta adevărată e, naivă, nu trebuie să vrea nimic mai mult decît pe sine, — ori ce tinde la contra, e exclus din marginile ei ca artă rea sau „ne artă”. A lupta în contra moralei prezente, a încerca de a funda o morală nouă, toate acestea fac parte din domeniul științei și nu din artă. Știința caută fundarea adevărurilor generale prin judecata logică, pe cînd arta exprimă caracteristica unui caz particular pe care-l capătă prin intuiție.

Din aceleași motive însă, trebuie să se considere ca anti-artistică și predica morală, cerută cu atîta insistență la noi. Artistul mare trebuie să aibă toată libertatea de a crea după felul lui și nu după norme hotărîte, cari totdeauna cînd au fost impuse au dat naștere unei creațiuni mediocre și temporare. Interesele unei țări dintr'un anumit timp au durată numai de-o clipă, altele noi născîndu-se mereu; și atunci arta care-ar cuprinde învățăturile pentru acele interese, ar pierde după împlinirea lor și valoarea. Cînd interesul pentru învățătură e scopul operii, atunci arta stă sub învățătură, fiind de mîna a doua și peritoare. Desigur însă, că arta care oglindește timpul în care s'a născut, va fi imbibată de morală, dacă în timpul creațiunii sale problemele morale aveau prioritate, influințînd pe tot omul luminat. Așa e cu literatura scandinavă și cea rusească. Piese lui Björnson, dar mai cu seamă ale lui Ibsen au ca subiecte: conflictele morale din viața de familie sub rapoartele civilizațiunii de astăzi, îmbogățite cu conflictele între gîndire și voință a individului. De și reflexele fierberilor între ce e bun și ce rău, piesele acestea sînt artă și nu învățătură. Din ele nu se poate extrage legea morală generală, fiindcă ele redaî tocmai cazurile unice, unde legea recunoscută nu mai are valoare; sfîrșitul lor fiind condiționat de logica artistică și nu din tendința de a arăta cum trebuie făcut, sau cine face rău pate astfel. „Curentul nou” spune, (fără a fi verosimil) că Germania face cultura copiilor cu Ibsen. Dar ce moralitate s'ar putea trage din „*Hedda Gabler*” sau din „*Rosmersholm*”? Ar da o bună soție și mamă, fiica crescută cu teoriile Norei? Ar mai căpăta cineva sete de muncă dacă „*un dușman al poporului*” i-ar servi drept normă? Ce poate învăța un copil din „*Arhitectul Solness*” unde se arată numai un conflict între gînd și voință? . . . Unde e tendința de moralizare și care e rezultatul lor, afară de cel al orîi cărei opere artistice? Ele sînt născute din necesitatea de a reprezenta o acțiune, care de și închiegată pe o problemă morală, nu o rezolvă așa, ca să poată servi drept normă generală, ci în marginile artistice, din interesul scoaterii în relief a caracteristicelor individuale, se desvoltă toată piesa. Sfîrșitul nu ur-

1 Toate aceste din Nr. 1 și 2 al „Curentului nou”

mează după preceptul moral de a pedepsi pe cel vinovat, ci după logica artistică a piesei. O ființă împinsă pînă la culmea unei astfel de situațiuni, unde nu mai e nici un chip de scăpare, trebuie să piară. E finalul necesar care ridică valoarea întregii acțiuni, arătînd tăria influinței ei asupra eroului și imposibilitatea lui de a trăi mai departe. Toată acțiunea tragediei convergează spre moarte, spre sfîrșitul firesc, întregitor al bucatii și nu spre pilda morală. Cînd eroul trăește mai departe, atunci sfîrșitul piesei arată *transformarea lui* ca o motivare a puținței de a suporta viața mai departe, după cele întimplute. Piese de lui Ibsen, de și impresionează pe public ca artă și nu prin lecțiunile sau sfaturile ce se cîștigă după citirea sau vederea lor, totuși ele nu pot servi nici pentru cultura estetică, căci le lipsește naivitatea adevăratei arte, ele sînt prea împovărate cu gîndire, intențiunea prea se vede, de-aceia poate și impresiunea lor e mai puternică cînd sînt citite decît cînd sînt reprezentate — ele sînt mai mult filosofie decît artă.

Literatura rusă, în care se resfrînge toată clocotirea ideilor de înălțare a masei, dar care în literatură nu se realizează; nu arată drumul de urmat, nu dă sfaturi, ci numai oglindește starea de lucruri actuală. Tolstoi a scris și artă, dar mai mult a predicat „morală”, interesul pentru scrierile sale — mai cu seamă cele din urmă, — va rămînea totdeauna din punct de vedere al gîndirilor pe care le conțin. Dar cum ar rămînea cu Gorki de pildă în operele căruia se oglindește poporul rus, cu toate patimile, cu toate miseriile sale, cum e, cum gîndește, fără a da vreodată o lumină de îndreptare? Din potrivă, personajele sale par' că se complac în starea lor, și e zădarnic a căuta o „significație” morală.

La noi în țară s'a criticat această curată reprezentare artistică nescundată de învățătura binelui. Mai mult, 'a enumerat aproape ce cestiuni, care sînt azi de prim-interes pentru țară, să le trateze și arta. Istoria să fie lăsată la o parte, căci personajele pe cari ni le dă, nu au toate firea lui Christos; ei au bătut pe străbunii scriitorilor de azi la scară zice („Curentul nou”) și aceasta nu trebuie să se uite așa de ușor. Apoi e absolut interzis de a lua pe Vlad Tepeș și cei de felul lui, de subiect literar, contravenitorii fiind acuzați de „nepatriotism și de neestetism”.

Scriitorii sînt rugați a binevoi să pună umărul la chestiunile arzătoare ale zilei, — de pildă pentru introducerea sufragiului universal — lăsînd istoria în plata Domnului, mai cu samă că și dl Iorga e istoric. Nu ne trebuie „idealizarea trecutului barbar”, nu ne trebuie legea strămoșască, ne trebuie „realism clasic” — care după teoria „Curentului nou” e egal cu „idealism și cinste” (!), ne trebuie sateliți în jurul teoriilor dumneavoastră, care deși spun că „scriitorul are drept să-și ia subiectele din ori ce manifestări ale vieții” totuși, tot ardecolul-programm enumără cîteva rînduri mai departe ce se scrie la noi, și nu ne trebuie, și ce nu se scrie și ne trebuie. Aceasta însemnează: „Comprehensiune”!

Încă un ultim punct mai hotărește „Curentul nou” anume: scrie și-o literatură ateistă pentru Dlor „intelec-

țuali”, aceasta însă numai pentru Dlor, căci „credința poporului nu trebuie atinsă”. O literatură care să împărtășască ideile „marelui filosof Haeckel” pentru care Curentul nou pare a avea o deosebită slăbiciune, dar care dovedește și slăbiciunea în domeniul filosofic propriu zis.

Haeckel ca și Büchner sînt reprezentanții materialismului popular, ai filozofiei ieftine pentru mulțime, care caută să arate că problemele lumii sînt tot așa de simple și clare, precum soarele nu răsare de două ori pe zi în același punct al globului pămîntesc — și că ele s'au revelat filosofilor ce le predică fără rest. Sufletul omului cu tot aparatul misterios psihic, e redus la proprietățile prime mecanice ale materiei, iar geniul e arătat tot ca dezvoltarea firească a acelorași proprietăți. Numai la noi în țară și în Rusia — decît revoluționari — (în celelalte țări de popor) e citită această filozofie care dă celor mai înalte probleme o naivă deslegare, satisfăcînd cerința omului incult doritor de lumină, să afle cît mai mult, cu cît mai puțină muncă și cît mai repede.

Sămînța seacă însă nu prinde rădăcini nicăiri!

„Curentul nou” lovește în literatura modernă ca să simtă dl Iorga, de aceea literatura cu pretenții de a fi fost atăcată a rămas neatinsă. Nici o critică de pînă acum n'a analizat scrierile noi din punct de vedere pur literar, ci s'a căutat numai să se arate desarmonia care există între felul de a vedea a dlui Iorga și între scrierile celor grupați în jurul său, — acesta a fost impulsul și ținta. Asupra rezultatului la care s'a ajuns, nu e locul de vorbit aici, ceea ce se poate însă spune e că: toată această critică rău voitoare și pătimașă, va lăsa neatinse meritele dlui Iorga de a fi recunoscut, slăvit și îmbărbătat printre cei dintîi, scrierile noi, pentru care și scriitorul acestor rînduri își exprimă admirația sa, deși în unele privințe nu împărtășește aceleași păreri. Influența spiritului *Sămănătorului*, care joacă în literatura de azi același rol, pe care l-a avut odată „Junimea” e vădit tot celui ce vede nepărtinitor; și ori ce încercare potrivnică de a-i contesta locul în istoria literaturii noastre rămîne zădarnică.

* * *

(Va urma.)

Marin Simionescu-Rimniceanu.

CRONICĂ.

Cu multă bucurie vestim că în numărul viitor al revistei noastre vom publica o novelă inedită a dlui A. Vlahuță, căruia pentru distinsa atențiune cu care ne-a învrednicit să aducem sincerile mulțumiri și pe această cale.

Limba română la universitățile din Ungaria. Interese de ordin politic au contribuit ca limba română la cele două catedre existente în Ungaria, Budapesta și Cluj, să aibă o soartă vitregă. Pe vremuri, cînd ele și-au luat ființă doi dintre entuziaștii generației dela 1860, A. Roman în Budapesta și G. Silași în Cluj, făceau apostolat de pe aceste catedre. Ei nu urmăreau să propovă-

duiască ascultătorilor atât știința, pe care înșiși n'o stăpîniau pe deplin, cit dragostea de neam, prin cunoașterea trecutului adăpostit în comorile limbii și literaturii noastre. După ei pînă astăzi activitatea acestor două catedre a fost întunecată de ingerințele politice. La cea din Cluj limba română se propune ungurește de-o persoană metamorfoasă, ce nu poate avea înțelegerea științei și sufletului românesc. În Budapesta s'a păstrat cel puțin limba de propunere, ceea ce constituie un merit pentru cei ce și-au dat toate silințele să o mențină. Aceasta din urmă catedră pînă acum își avea un profesor ordinar și un docent. Cu începerea acestui an s'a completat cu un nou docent, cu dl. dr. *Jos'f Popovici*. Venirea d-sale la această catedră se poate considera ca un semn îmbucurător și poate vestitor de-o nouă eră. Pregătirea d-sale temeinică, cunoștințele de specialist, mai ales în fonetica experimentală, împrumută caracterul științific acestei catedre, completîndu-i activitatea de pînă acum. — După cum sîntem informați, dl. dr. I. Popovici încă în cursul acestui an va publica, în limba română, primele volume din studiile d-sale dialectale, anume, pe cele privitoare la Istro-Români.

Dl. dr. *Iosif Siegescu*, profesor secundar, a publicat de curind *Istoria ortografiei române* în limba ungară („A román helyesírás története“, Budapesta, 1906 II+288 p. 80 mare). E prima lucrare care tratează istoricul ortografiei noastre zbuciumate. Autorul și-a dat toată silința să prezinte publicului ungar toate fazele prin care a trecut ortografia românească, dînd o deosebită atențiune influenței ce a avut-o cea ungurească asupra ei. Întrucît a reușit autorul să facă o lucrare științifică, ocupîndu-se de-o problemă destul de grea și vastă, o vor spune poate alții, noi ne mărginim a aprecia numai munca și bunaintențiunea celui ce-a scris-o, deși ne-ar fi plăcut mai mult să o citim în limba noastră.

Dl. Dr. G. Alexici, docent la universitatea din Budapesta, după întinsa lucrare despre Români, apărută în „Egyetemes irodalomtörténet“ (*Istoria literaturii universale*) — lucrare, care va apărea mai documentată și mai completă și în limba germană — a avut buna idee de a face o conferință pentru societatea de popularizare a științei „*Urania*“. Broșura de 24 pag. se ocupă mai ales de poezia noastră populară, din care se dau traduceri foarte bune, ca și din literatura cultă, tratată mai pe scurt, întrucît se mărginește numai la cei mai de seamă scriitori ai veacului trecut.

Magnum Etimologicum, marele dicționar al limbei române, inițiat de M. S. Regele României, retrăgîndu-se dl. Ovid Densusianu, s'a încredințat în întregime din partea Academiei Române dlui Dr. Sextil Pușcariu, docent la universitatea din Viena și colaboratorul acestei reviste. Aici la noi a apărut „*Enciclopedia Română*“, prima lucrare de popularizare de acest fel, publicată de *Asociațiunea* noastră sub îngrijirea dlui Dr. C. Diaconovich și tot un învățat dela noi e chemat să ducă la bun sfîrșit și marea operă lexicografică a Academiei Române.

Reuniunile femeilor noastre, ale căror frumoase străduințe le-am putut cunoaște în parte la expoziția de

astăvără a Asociațiunii, au între altele menirea de a promova industria de casă. Din cele două albumuri de cusături și țesături, publicate pînă acum de dl. Comșa și dsoara Minerva Cosma, cunoaștem valoarea artistică a acestei industrii. — Din Deva ni se scrie că în 14 Febr. a. c. „*Reuniunea* femeilor române din comitatul Hunedoara“ și-a ținut adunarea generală. Aici s'a hotărît înființarea unui atelier pentru industriile de casă, care n'ar trebui să lipsiască nici unei asemenea reuniuni.

Articolele noastre *Grupări literare* din numerele precedente au supărat pe confracții dela *Viața Literară*. În ultimele numere ale acestei reviste se afirmă, fără să se dovediască, și cu multă asprime, că informațiunile noastre sînt greșite și tendențioase. Așteptăm dovada contrarie *ad rem*, ca să vedem întrucît informațiunile noastre sînt greșite, pe cari de altfel le poate controla orice cititor al „*V. L.*“ care e în curent cu cronica moravurilor literare din România. În ce privește bănuiala că avem gînduri ascunse și piezișe îi asigurăm, că republica *Vieții Literare* nu-i amenințată de nici o conjurațiune. — În ultimul număr (7) dl. I. Gorun spune ca artiștii să se înalțe cu cugetarea și simțirea „pînă acolo de unde izvorește alcătuirea operei de artă“ lăsînd „să sufle pe dedesupt în toată voia lor, toate curente...“ Cu alte cuvinte artistul are să se preocupe numai de artă, fără să se gîndiască la efectul creațiunilor lui, fără să aibă pretenția și gîndul de a face școală și a determina curente. Asupra acestei păreri vom reveni. Deocamdată întrebăm: cum să ne explicăm contrazicerile, căci aceste afirmațiuni nu se împacă cu cele din articolul „*Luptele literare*“, în care se vorbește tocmai de școală și de curente? S'admitem c'o iscălitură nu obligă pe cealaltă! Dar cum să împăcăm aserțiunile aceluiaș articol că „ne trebuia o atmosferă mai curată“, „o școală în care însăși persoana scriitorului e mai cruțată“ cu cronica literară a numărului 7, — semnate de una și aceeași iscălitură? În această cronică, analizîndu-se o operă literară, recenzentul îi aduce aminte scriitorului de mandatele postale ce i le-a trimis pe vremuri, îi reproșează că nu-i dă bună-zua pe stradă, ba se leagă și de copilășii artistului. Asta-i atmosfera cea curată, asta-i „libertatea cît mai deplină a manifestării...“ și astfel se cruță persoana scriitorului? Mult ne minunăm, cum pot tolera cei doi artiști asemenea maniere literare.

În „*Siebenbürg. D. Tagblatt*“ d-soara Eleonora Borgia publică o foarte bună traducere a povestirii „*Zina Lacului*“ de dl. M. Sadoveanu. D-soara Borgia, după cum sîntem informați, pregătește și alte traduceri din operele d-lor Sandu și Agirbiceanu, cari vor fi adunate în volum.

O. C. T.

POȘTA REDACȚIEI.

Tîrnăveanul. Ținem seamă că sînteți încă tînr de tot. La 16 sau 17 ani cu toții cerșim îndurarea muzelor, cu toții oftăm după câte-un vers frumos de dragoste... merit „cele mai iubite ființe din lume“ pe care o invităm:

Vin', iubită, vin' cu mine
În poiana cea cu dor,
Unde sferile senine
Îmbăta-ne-vor cu-amor.

După ce ne desbătăm de-amor, în cele mai multe cazuri, ne desmetecim și de inspirațiunile poetice, devenind cetățeni cu frica lui Dumnezeu și gospodari în toată rînduiala. În versurile DV. e prea multă poleială eminesciană. Faptul că sînteți abonat nu ridică întru nimic valoarea versurilor ce ne-ați trimis și ce ne veți trimite.

N. T. Pietrari. Repetăm: prea puțină poezie! Curajul nu-l veți pierde bine înțeles nici acum.

C. N. Năsăud. Cintele așa cum le scrieți D-Voastră nu pot plăcea nimărui. Pseudonime abracadabrate nu se admit.

Junior. Blaj. Publicăm:

TOAMNĂ.

Zboară frunza ofilită
În bătaia vântului;
Moare 'n veșteda-i durere
Pe fața pământului.

Codrul geme sub povara
Hainei lui de negură;
Bradul tânăr din pădure
Creștetul și-l tremură.

Norii tulburi se alungă
Adunindu-și cetele.
Prin poieni și prin pădure
Joacă hora iciele.

Apa sinu-și înfioară
În oglinda valului
Ce se zbate 'n tremurare
De pietrișul malului.

APARE:

La 1 și 15 a fiecărei luni, stil v.
Prețul acestui număr 50 bani. —
Pentru România 65 bani.

ABONAMENTUL:

Ediția de lux: — — 20 cor. la an
Pentru străinătate: 25 " " "
Ediția simplă: — — 12 " " "
Pe jumătate de an 6 " " "
Pentru străinătate: 16 " la an

Redacția și Administrația:

IV., Strada Molnar, Nr. 10.

Redactor: OCTAVIAN C. TÂSLĂUANU.



Advocatul

Dr. AUREL OLTEANU

și-a mutat cancelaria advocațională la
BUDAPESTA

I. Bercsenyi-u. 9 sz. I. em.

Românii cari au treburi judecătorești în Budapesta
orî doresc informațiuni și acte dela judecătorii
adresându-se acestui avocat, vor primi, în cea
mai scurtă vreme, toate deslușirile dorite.



ALBUMUL DE CUSĂTURI ȘI ȚESĂTURI AL

Dșoarei **MINERVA COSMA**

Se găsește de vânzare la institutul nostru.

Prețul 16 Cor. și 72 bani porto.

În atențiunea damelor,



recomandăm, pentru
sezonul de primă-
vară, **prăvălia de
corsete GYOVAY
VILMA**, care în cer-
curile cele mai largi
se bucură de un nume
bun. Aici se găsesc
și se află totdeauna
în depozit corsete
reform, croitură fran-
ceză, de o comodi-
tate rară. La co-
mande din provincie
mai e lipsă de mă-
sura taliei, a piep-
tului și a șelelor pre-
cum și de lungimea
totală a corsetului.
Aceasta se poate
măsura peste o haină
potrivită întru toate,
fără a subtrage ceva
din lungime. După
măsură, gătește cele

mai moderne și elegante corsete, dela 8 fl. în sus

GYOVAY VILMA

BUDAPEST, IV. EGYETEM-UTCZA 9 SZ.

Corsete se reparaază și curățesc effin.

FONDATA LA 1885.

„ARDELEANA”

INSTITUT DE CREDIT ȘI ECONOMII, SOCIETATE PE ACȚII.

Sediul **ORĂȘTIE [Szászváros]** casele proprii.

Capital social: 500,000 cor.

Fonduri: 400,000 cor.

Starea depunerilor: peste . 2,600,000 cor.

Primește: Depuneri spre fructificare, dela particulari cu $4\frac{1}{2}\%$

Darea de venit după interese o plătește institutul separat.

Depuneri și ridicări făcute **prin poștă** se efectuează cu **întoarcerea poștei**.

FONDATA LA 1885.

TIPARUL INSTITUTULUI DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ „LUCEAFĂRUL”